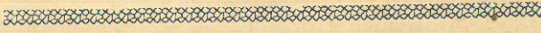

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

OCAK 1967

İÇİNDEKİLER:

Eski İstanbul Bayramları	Feridun Fazıl TULBENTÇİ
Harpüt'ta Dua ve Evlenme (6)	İshak SUNGURUĞLU
Çıldırli Âşık Senlik	M. Fahrettin KIRZIOĞLU
Bucak İlçesinde Sofra ve Yemek Gelenekleri	Sener YÜCE
Ramazan ve Oruç	Prof. Dr. Abdülkadir KARAHAN
Halk Romanlarıyla İlgili Bir Tamim, İki Mektup	Doç. Dr. Sükrü ELÇİN
Ferruh Arsunar'ın I. Ölüm Yıldönümünde	İhsan HİNÇER
Dede Korkut Hikâyelerinin Özellikleri (I)	İbrahim Z. BURDURLU
Demireidere'den İki Çocuk, Oyun	Nedim ORTA
Bir Varmış, Bir Yokmuş: Bir Göze, Bir Gül	Eflâton Cem GÜNEY
Toplum Kalkınmasında Halkevleri ve Folklor Ens. Seminerleri	B. HİNÇER
Kitaplar Arasında : Kabusname	T. F. A.

BİZE GELEN KİTAPLAR

SAYI : 210

KURUŞ : 100

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

KURULUŞU : AĞUSTOS 1949

AYDA BİR DEFA İSTANBUL'DA ÇIKAR HALKBİLGİSİ DERGİSİ

SAHİBİ : İHSAN HİNÇER

No. 210

OCAK 1967

YIL : 18 — CİLT : 10

Eski İstanbul Bayramları

Yazan : Feridun Fazıl TULBENTÇİ

Ramazan ve Şeker Bayramı, hem ramazan ayında oruç tutarak Tanrının rızasını kazanmaktan doğan bir sevincin ve hem de bir gazanın zaferle sonuçlanmış olmasından doğan bir sürurun ifadesidir. Hicretin ikinci yılı (624) Ramazanında Medineye yürüyen Kureyş'lileri bu şehrin güney batısında karşılayan Hazret-i Muhammed, üç yüz on üç . Mücahiten kurulu ordusu ile adet bakımından kat kat üstün olan Kureyş'lileri yenilgiye uğratmıştı.

İslâmda ilk defa vukua gelen ve mukederatını tâyin eden bu savaş Müslümanlar arasında sevinç uyandırmıştı. Hazret-i Muhammed Medineye döndüğü zaman Ramazan ayı nihayet bulmuş ve oruç da sona ermişti. Ümmetine bir hitabe irad ederek, Ramazanı tâkip eden Şevval ayının birinci günü bayram namazı kılınmasını ve sadakai fıtır verilmesini istemişti. İlk defa olarak eshabı ile birlikte Bayram namazı kıldırılmıştı.

Peygamberimizin bu bayramı ihdasında sosyal sebeplerin de etkisi olduğu muhakkaktır. Darginları barıştırmak, aralarında soğukluk olanları birbirleriyle kaynaştırmak, dost ve akrabaları birbirine yaklaştırmak gayesini gütmüştür.

SARAYDA BAYRAMIN ÖNEMİ

Bayramın Müslüman Türklerde resmî mahiyet alması Fatih Sultan Mehmet zama-

nındadır. Bayram Osmanlı İmparatorluğunun saray ve devlet teşrifatında pek önemli bir yer işgal ederdi. Osmanlı Sarayında cülûs bittikten sonra en ehemmiyetli merasim, o zamanki tâbiriyle İyd-i Fıtır ve Kurban Bayramında olanı idi. Tören, bayramdan bir gün önce sarayın Alay Meydanı adı verilen ikinci avlusunda başlardı. Buna Arife Divanı veya Arife Muayedesı denilirdi. Mehterhane çalar, dualar okunur, alkışlar yapılırdı. Padişahın bayramı, teşrifat sırasına göre tebrik edilirdi. Merasim ananesi o kadar itina ile tatbik olunurdu ki, sonra bir Arife Muayedesinde Padişah rahatsızlığına binaen dışarıya çıkmazsa, taht üzerine konan kavuğuna karşı dîvan durulup tören yapılırdı. Sultan İkinci Ahmet, ayaklarından mustarip olduğu için arife tebriğine çıkamamış, sarıklı kavuğuna karşı tebrik merasimi yaptırmıştır.

Bayramın birinci günü ise, tören çok daha şatafatlı olurdu. Bayram gecesi, geceyarısından itibaren sarayın dış kapısı açılır, teşrifata dahil olup tebrik merasimine iştirak edecekler gelmeye başlardı. Sabah olurken Şeyhülislâm ve en sonra da Vezir-i âzam gelirlerdi. Merasim bir hayli uzundur, mehterhane çalar, toplar atılırdı. Saraydaki, muayede bittikten sonra Padişah, büyük bir alayla Ayasofya veyahut Sultan Ahmet camiine giderek Bayram namazını

1974 5B 177

eda ederlerdi.

Cihangir padişahlar devrinde ise, bayramlar serhat boylarında ve gazâ meydanlarında tes'it edilir ve daha ulvî bir mahiyet alırdı.

On Altıncı yüzyılın sonlarına kadar çok geniş yetkileri olan Padişahın, mutlak vekili ve içlerinde müstakil bulunan Vezir-i âzamların yaptıkları bayram tebriki merasimi padişahlardan pek de aşağı kalmazdı. Tebrikler çok olduğu için merasim bayrama üç gün kala başlardı. Arife günü Vezir-i âzam sabah namazından sonra başına kallavî denilen telli kavuğu giyip Paşakapısındaki arz odasına oturur, din ve devlet erkânının tebriklerini kabul ederdi. Vezir-i âzamanın tebriklerinden çıkanlar şeyhülislâm ile vezirleri tebriğe giderlerdi.

Eski devirlerde bir rütbe aşağı olanın bir rütbe yukarısına tebriğe gitmesi kanundu. O kadar ki rütbeleri eşit olanların memuriyetlere tâyinleri tarihi itibar olunurdu.

Bayramların, devlet ve saray teşkilâtında olduğu gibi özel hayatımızda da önemli bir yeri vardı. Ramazan ayı hilâlin görülmesi ile bazan yirmi dokuz, bazan da otuz gün sürerdi. Fakat bayram hazırlıkları çok daha evvel başlardı. Ayın on beşinden itibaren keseler açılır, bayramlık elbise, kundura, çamaşır ve fes satın alınır. Hali vakti yerinde olanlar, çocuklarını tepeden tırnağa kadar yeniden giydirmeye dikkat ederlerdi. Damatlara, gelinlere, torunlara verilmek üzere hediyeler, eş dost çocuklarına verilecek mendiller alınır, paralar bozdurulurdu.

Ramazan ayının yirmi yedisinden yâni Kadir gecesinden sonra heyecan büsbütün artardı. Şekerci dükkânları dolar taşardı. Tebrik ziyaretlerinde şeker ikramı âdetti. Esasında şükür bayramı olan Ramazan Bayramının halk arasında bir adı da Şeker Bayramı idi. Çocuklar bayramı âdeta ipe çekerler, cici cici elbiselerini giymek için sabırsızlanırlardı. Çoğunlukla bayram arife günü akşam namazından sonra davullarla ilân edilirdi. Minimini yavrular sabaha kadar uyumazlar, sabahı heyecanla beklerdi.

Sabah karanlığında herkes uyanır, erkekler bayram namazına giderler, kadınlar bir taraftan kendilerini, diğer taraftan da çocuklarını hazırlar ve aile reislerini beklerlerdi. Namazdan dönüşte aile arası-

da tebrik merasimi başlardı. Küçükler büyüklerin ellerini, büyükler de küçüklerin yüzlerini, gözlerini öperlerdi. Mahalle bekçisi kapı kapı dolaşır, bayram hediyelerini toplardı. Akrabalar arasında ziyaretler başlar, küçükler büyüklere el öpmeğe giderlerdi. Dargınlar barışır, aralarında soğukluk olanlar kaynaşır.

ESKİ BAYRAMLAR

İstanbul'daki bayram yerleri, çoğunlukla çocuk olmak üzere insanla dolup taşardı. İstanbul'da Kadirga, Cinci, Vefa, Fatih; Beyoğlunda Firuzağa; Kasımpaşada Tabakhane; Beşiktaşta İhlamur Köşkü civarı; Üsküdar'da Doğancılar; Haydarpaşa ve Kadıköyünde Kuşdili en meşhur bayram meydanları idi.

Bayram yerlerinde çadırlar kurulur, tü-lûat tiyatroları, hokkabazlar, ip cambazları bu çadırların içinde icrayı faaliyet ederlerdi. Yaşları küçük çocuklar için asma salıncakları, biraz büyükler için kolan salıncakları büyük rağbet görür, dönme dolaplar, atlı karıncalara binmek için sıra beklenir, arabalar kısa mesafeler arasında gidip gelme olarak tam mânasiyle dolmuş yapardı. Ata ve eşeğe binenler de çoktu. Etrafı renkli bezlerle çevrilmiş barakalarda hilkat garibeleri, deniz kızları gösterilirdi. Tatlıcı hacıbabalar, şerbetçiler, gazozcular ve daha buna benzer seyyar esnaf bayram yerlerinden eksik olmazlardı.

Eğlencesi çok çeşitli ve bol olan ve bütün hâdiseler geniş müsamaha ile karşılanan bayram eğlenceleri, sabahın erken saatlerinden başlar ve karanlığa kadar devam ederdi. Son zamanlara kadar devam eden bayram yerlerindeki eğlenceler yavaş yavaş tarihe karışmaktadır.

Dua ve Nikâh

Yazan : İshak SUNGUROĞLU

"Ament-ü Billâh ve bima câe min indi Resulillâh, Ament-ü Billâhi ve Melâiketihî ve Kütübihî ve Rüsühî vel-Yevmil - Âhir-i ve bil-Kader-i Hayrihi ve Şerrihi Min-Allâhi Taalâ vel-Ba'si ba'del-Mevt-i Hakka Eşhedü en lâ İlâhe illâ Allah ve Eşhedü enne Muhammeden Abdühü ve Habibühü ve Resulüh."

Elhamdülillâhi ca'elennikâhe sünnetün lil-enamî ve fasilen beynel-Helâli vel-Haram Ve Salât-ü ve Selâm-ü âlâ beyn-i Ahkâmullâh-i lil-Enam ve alâ âlihi ve ashabihi ve hem Zül-Kadr-i vel-İhtiram"

"BİSMİLLÂHİRRAHMANİRRAHİM,

Venkihül-Eyamâ minküm Vessalihine min İbadiküm ve İmâiküm ve yekûnu Fükarâ'e Yüğniyehümüllâhü min Fadlihi Val-lâhü Vasiün alim" (1).

"BİSMİLLÂHİRRAHMANİRRAHİM,

Ve Âtunnisâe Sadukatihinne Nihleten fe in Tibne leküm en şeyin minhü nefsen Fekülühü Haniân Meriâ" (2) Sadakallâhülâzim.

Ve Kâle Resullullâh-i Sallallâhü aleyhi ve Sellem :

"Ennikâh-ü min sünneti femen lem Ya'mel bi- sünneti faleyse minni" (3) Diğer bir Hadis-i şerifde :

"Tenakehü Tekesserü fe inni Ebâni bikümül-ümem-i yevmel-Kiyâme" (4) Diğer bir Hadis-i Şerifde :

(1) Kur'an-i Kerim. Sure-i Nur. s. 355. Âyet. 43. Manası : Siz Evlâtlarınızı, Kölelerinizden ve Cariyelerinizden salih olanları evlendirin. Eğer fakir iseler, Allah onlara fazlından verir. Allah geniştir ve bilicidir. A. Hamdi Yazır. Kur'an dili s. 3510.

(2) Kur'an-i Kerim. Sûre-i Nisa. s. 78. Âyet. 4. Manası : Siz halâl olan kadınlardan bir kaç tane aldığınız takdirde, bunlar arasında adalet yapamayacağınızdan korkarsanız o zaman yalnız bir tane alınız. A. Hamdi Yazır. Kur'an dili. s. 1269.

(3) Manası : Nikâh benim sünnetimdir. Benim sünnetimle amel etmeyenler bizden değildir.

(4) Manası : Nikâhlanıp çoğalınız ki, ben yevm-i kıyamette Ümmetler arasında sizin çokluğunuzdan kıvanç duyayım.

"İza Tezevecürrecüle Fekadistekmelü nısfüddin fel-Yattakillâhe finısfül-Baki" (5).

Sadeke Resûlullâh ve Sadeke Habibullâh.

★ ★ ★

Allâhü Taâlânın emirleri ve Resul-i Ekrem Efendimizin sünneti ve İmam A'zam Nu'man İbn-i Sabit Hazretlerinin içtihadı ve Şahitlerin Şehadeti üzere, Sen ki, Kız Vekilisin, Vekil olduğun .....'nin kerimesi .....'ı işbu talip olan ..... Efendiye 2001 kuruş Mehr-i Müeccel ve 2000 kuruş Mehr-i Mua'ccel ile ve Vekâletin hasabiyle Halâllığa, Zevceliğe verdin mi? Ol dahi verdim.. Bu defa oğlan vekiline dönerek ve aynı soruları tekrar ettirerek ..... 'nin kerimesi .... 'ı vekil olduğun ..... oğlu ..... Efendiye Vekâletiniz hasebiyle Halâllığa, Zevceliğe aldınız kabul ettiniz mi? O dahi Evet, aldım, kabul ettim. Demesi üzerine : Biz dahi Ahkâm-ı mesrude dairesinde akd-i nikâh eyledik.

Allâhümmec'al hazel' akdi müteyemminen, mübareken vec'al beynehüma ülfeten ve mehabeten ve karar ve lâ ta'cel beynehüme nefreten ve fitneten ve firara. (6) Arapça bu duadan sonra :

Ol Halikül-yümnü ve Ssa'de olan Cenab-ı Bari, bu akd-i izdivacı müteyammen ve mübarek eyleye. Tarafeynin haklarında mahz-ı lütf eyleye. Ömürlerine bereket, vücutlarına sıhhat, rızıklarına vüs'at ve Daireynde selâmet ihsan eyleye. Ve cemi-i â-mâl-i dünyeviye ve uhreviyelerine vasıl eyleye. Ve beynehüma hüsn-i mua'şeret, mehebbet, ülfet ihsan eyleye. Kendilerini ve evlâtlarını mesrur ve şadan eyleye. Silsile-i zürriyetlerini sabah-ı haşredek müteselsil ve muttasil eyleye. Ve hazır-i bil'mecelis olan ihvan-ı dini iki cihanda aziz ve tül-i ömr ile muammer eyleye. Ve âhir-ü afiyet-

(5) Manası : Kişi evlendiği vakit dinî'nin yarısını tamamlamış olur, Yarısı da Cenab-ı Hak-kın azametinden korkarak müttaki olsun.

(6) Manası : Tanrı bu akdi mesut ve mübarek eylesin. Çiftlerin arasına daima ülfet, mehabbet versin. Ve bunların arasına nefret, fitne ve firar sokmasın.

Çıldırli Âşık Şenlik (1853 - 1912)

Yazan : KIRZIOĞLU M. Fahrettin

Kars Halkevi dergisi "Doğuş"un 1941 Temmuz (58.) Sayısında (s. 26 - 33) "Çıldırli Âşık Şenlik" adlı yazımızın ilk bölümünde, 1929 - 1939 arasındaki on yılda Şenlik'ten bahseden yazı, makale ve risaleler ile onun 1938 de İstanbulda usulsüz olarak basılan "Sevdakâr" adlı hikâyesi tanıtılmıştır. 1943 te "Tanrıdağ" dergisinde de kısa hâtercumesi ve millî, tarihî deyişlerini neşretmiştik. Bunlardan habersiz olarak, Çıldırli gençlerden Alkay BEŞMART, 1954 te Ankara'da "Âşık Şenlik" adlı 40 sahifelik bir broşür bastırılmış; Selimli Âşık İsmail ERDENER de, 1960 ta Kars'ta, "Âşık Şenlik Divanı" adıyla 84 sahifelik bir kitap çıkartmıştır. Her ikisinde de, birtakım sözlerin imlâları, mânâsı anlaşılamiyacak biçimde yanlış yazılmıştır. İsmail AŞIKOĞLU'nun Şenlik üzerine yazdığı derleme kitabı da, bu değerli halk şâirimizi tanıtacak nitelikte değildir. Bunlardan, ayıklanarak en çok işe yarayacak olanı, ERDENER'in bastırıldığıdır.

Çıldır'ın Merkez Bucağı köylerinden Sukhara (şimdi: Yakınsu) da Ahmedoğulları'ndan "Molla" lâkaplı Kaadir ile Zeliha'nın ilk çocuğu olarak, 1853 ilk baharında doğdu. Göbek adı Hasan, adı ve tapşırması Şenlik'tir. Okur - yazar olmıyan Şenlik, 14 yaşında 1868 Temmuzunda bir Perşembe - Cuma gecesi, köylerinin yanındaki dere boyunca kuş avcılığı yaparken uyuya kaldığı sırada, "bâde içerek Hakk - Âşıkı olmuş"

lerimizi hayr ile ve cennet-ü cemaliyle cümlemizi çırağ ve hurrem-ü şadan eyleye. Âmin bi-hürmet-i seyyidül-mürselin vel-hamdülillâh-i rabbilâlemin." diye İmam Ef. duasını bitirince cemaat hep bir ağızdan Âmin der ve sonra iyi sesli Hafızlar tarafından Âsr-i şerifler okunurdu. (7)

Sonra misafirler, her birisi ayrı ayrı Dügün sahiplerine : "Hayırlı ve Uğurlu olsun" diye dua ve temennilerini tekrar ederler. Davetlilere şerbetler, kahveler ikram edilir, dağılırlardı. (Devam edecek)

(7) Rahmetli Kurra Hoca zade II. Mustafa Ef. nin bu gibi cemiyetlerde, kıraât-i Seb'a üzerine okudukları Aşr-i Şeriflerin aksi, şimdi kulaklarımda gibi.

tur. 19 yaşlarında iken, Ahılkelek'te Lebis köyünde Âşık Nûri'den 6 ay saz çalmayı öğrendi. Kars, Şavşat, Ahıska, Tiflis, Borçalı ve Gümrü ile Revan'ı da dolaşarak: Posoflu Feryadî ile Zülâlî, Narmanlı Sümmânî, Erzurumlu İz'ânî, Karşlı Kılıççı - Mustafa - Nihânî, Borçalılı Abbâs ve İranlı (kalaycı) Necef gibi saz şâirleriyle karşı - beri deyişmiş; birçok eski ve çağdaş âşıkların beğendiği deyişlerine de "ayak" (nazire) söylemiştir.

Anasına çekerek sarışın, uzun boylu, ince yapılı idi. Yazın gümüşlü tüfeği ile avcılık yapar, kışın sadepli sazı ile köylerde düğün ve derneklere tadverirdi. İlk karısı Hürü (Hûri) den büyük oğlu Âşık Kasım ile küçük oğlu Namaz, ikinci karısı Mürvet'ten ortanca oğlu Mehmet doğmuştur. Üç de kızı vardı. 55 yaşlarında tüfeği ve sazı bırakan Şenlik, bıyıklı olup, sakal bırakmamıştı; saçları yeni ağarıyordu. 19 kadar "çirak" yetiştirmişti. İlk türkülü hikâyesi "Lâtifşâh" ı r. 1292 (1876) baharında tasnif edip, bitirmiştir. Bundan sonra : "Sevdakâr Şâh", "Salman - Beğ" ve "Cihânşâh" adlı hikâyelerini tasnif etmiştir. Karapapak - Terekeme Türkleri'nden olan âşık, kendi köyünün ağzına göre çok zengin "ayak" (kaafiye) kullanmış; "olur" ile "malı" sözlerini kaafiye yapabilmıştır. Şenlik, koçaklama ve tarihî destanları ile koşmalarında Türk erlik ve yurtseverliğinin en güzel ve coşkun örneklerini vermiş; kendi hikâyelerinde de mertlik, yiğitlik ve ruh temizliğini çok güzel işlemiştir. Şenlik'in millî ve tarihî deyişlerinin çoğu, "Edebiyatımızda Kars"a alınmıştır. Anası, babası okur - yazar olduğu halde ümmî kalan Şenlik, üstün doğuşu (şiir gücü) ile, eski "ozan" ların halkı coşturup, toplulukları sürükleyici unutulmaz davranışları yapmış, haklı ve yaygın bir şöret kazanmıştır.

Bu yüzden, 60 yaşına yeni girmişken 1912 Temmuzunda, Revanlı çırağı Âşık Balla - Mehmed'in kardeşi Âşık Ali'nin Çıldır'a gelerek kendisini Revan'da "Hanlar" ın düğününe çağırmasına uyarak yalnızca gidip, oradaki saz şâirlerini yenince, "vadeli ağu" ile zehirlenerek, hasta düşmüştür. Temmuz sonlarında hasta Şenlik, öküz arabası ile

Çıldır'a doğru yola çıkarılmış, Arpaçay'ın Dalaver köyüne getirilip, iki gün burada kalmış; ertesi günü Akbaba'nın Khozu köyünde gelin olan kızının evine götürülmüş ve orada, zehrin tesiriyle ölmüştür. Cenazesi Sukhara'ya getirilerek "Teze - Mezerlik" te gömülmüştür.

Değişlerinden örnekler :

Hikmet mesnedinde duran âlimler
Çeşmini sel eden, aşk - ataşdır...
Baş eğmez iken men Han'a, Sultan'a,
Meni müşkül eden, aşk - ataşdır...

Yunus kimi men kalmışam deryâda,
Allahı sevenler yetsin imdada,
Yedi yıl Mecnûn'u gölde, sahrada
Leylâ'ya kul eden, aşk - ataşdır...

Bir âh-çeksem, zemîn Arş'a yetiri (r),
Ne su akar, ne nebatat bitiri (r),
Bînevâ bülbülü gülden ötürü,
Onbir ay lâl eden, aşk - ataşdır...

ŞENLİK der, düşünün geçen işleri,
Ne sorarsız menden bu teşvişleri,
Ferhad, külüng ile deldi taşları,
Dağları yol eden, aşk - ataşdır..

II. İKİ KARI İLE EVLENENLERE

İki avrad alan bînevâ kullar,
Sonradan ahvali gör, neye varar,
Eğer erkisinde hareket olsa,
Günde de ikisi sakalın tarar!..

Böyüğü kinlidir, o kalbi hâyin,
Çıkmaz yüreğinden dağ ile düğün,
Küçüğü, "her gece men-nen yat" deyin,
İstese canını irişvet verir!..

Küçük-nen yatanda, böyüğü küser,
Der, "men-nen ne gördün, ay murdar,
yassar."

Kalkar, ikisiyken kesimin keser:
Her gece biriy-nen ihtilât kurar..

Ahir cana-yeter, kurar döğüşü,
Düşman kimin kabak, karşı çekışı (r),
Böyük, khetirceği; küçük, eğişi
Çeker, biçârenin bağrını yarar!..

KUL - ŞENLİK, kudretten açılıp yollar,
Bu bir nasihattir, dinleyin eller,
İki avrad (1) olan bînevâ kullar,
Âhret azâbını dünyada görer!..

III. MEVLİD-İ - ŞERİF ŞERBETİ

İçin Mevlid - Şerbetini,
Hakkın inayetidir, bu...
Habibin, Fahri - Âlem'in,
Nübüvvet şerbetidir, bu...

Cebraîl, Arşın - Hocası,
Yazılmış Levh'a hecesi,
Âmine, İsneyn - Gecesi,
In'âm ü ragbetidir, bu...

Allahtan hidayet yetti,
Melekler destinde tuttu,
Cebraîl sâkilik etti,
Cinânın lezzetidir, bu...

Habib'in cismi, nûri - pâk,
Semâda zikreder eflâk,
Buyurmuş: "Levlâke levlâk"
Kur'ânda âyetidir, bu...

Zikroldu Muhammed adı,
Melekler, merhaba! dedi,
Müminler gönlünün şâdi,
Münâfık töhmetidir, bu...

Zikreder elfâzı demde,
Kadehi sahbâyi Cem'de,
Yetirir Livâül - Hamd'e,
Mahşer mağfiretidir, bu...

Aşıkam Pirlar - Piri'ne,
Makaamı Bihîşt, Nûruna,
İki - Cihân Serveri'ne,
KUL - ŞENLİĞİ'nin met (h) idir, bu...

Bucakta Sofra ve Yemek Gelenekleri

Yazan : Sener YÜCE

Anadolu'nun başka bir köşesinde, Ürgüp'te bir aile yemek sofrası.

Bucak'ta sofrta tanzimi ve yemekle ilgili gelenekler, uzun zaman uygulanmış ve geleneklere uygun yaşayan ailelerce şimdi de devam ettirilmektedir.

Bucak'ta yemek ya "mendil" üzerinde ya da sini'de yenir. Mendil, üzerine sofrta kurulması için kare şeklinde düz veya çizgili olarak yünden yapılan bir dokumadır. Yemek eğer mendil üzerinde değil de sinide yenecekse, bir sofrta altı serilerek bunun üzerine bir kasnak konulur, kasnağın üzerine de sini konularak biraz yükseklik sağlanmış olur.

Sini veya mendil üzerine tahta kaşıklarla yufka ekmekleri dizilir. Yemekler bir kaptan yenecektir. Kristal veya porselen eşya geleneksel yemeklerde görülmez. Bakır çanak, bakır tabak, bakır taslar veya çinko kaplar kullanılır.

Yufka ekmeği saç üzerinde pişirilir. Tabla veya senit üzerinde hamur bezeleri oklavayla yayılarak inceltilir ve bu ince yufkalar ocaktaki saç üzerine yayılıp döndürgeç'le ters yüz edilerek pişirilir. Pişen yufkalar döndürgeçle alınarak üstüste mendil üzerine yığılır. İstendiği zaman üzerine su çilenerek yumuşatmak üzere, yufkalar genişçe bir bakır leğene veya tekneye konur. Yumuşatılan ve yenmeye hazır duruma gelen yufkalar, her seferinde ortadan olmak üzere üç defa üstüste katlanılarak bir dikdörtgen şekli alır. Katlanmış yufka ekmeğinin her birine bir "dürüm" denir.

Gelir durumuna göre pek fazla çeşitlilik göstermeyen yemeklerin hemen her ailede raslanan çeşitleri, tarhana çorbası, bulgur pilavı, kıyılmış makarna ve sebzelerdir. Bucak'ta geleneksel bir yemek çeşidi olarak

“tosmankara” adı verilen pekmez helvası gösterilebilir. Et yemeklerinden “testi kebabı” tercih edilir. Tahan - pekmez karışımına “colaz”, yoğurt - pekmez karışımına “karga beyni” adı verilir. Özellik gösteren bu yemek çeşitleri dışında hemen bütün yemek çeşitleri yapılır. Sebzelerin ve meyvelerin Akdeniz iklimine has bütün çeşitleri boldur.

Sofranın çevresinde diz çökülerek ya da bağdaş kurularak yer minderlerine oturulur. “Su küçüğün sofraya büyüğüdür”. Bu sebeple önce büyükler besmele ile yemeğe başlar.

Yemek elle yeniliyor, kaşık kullanılmıyorsa yufka ekmeği küçük parçalar halinde kopararak özel şekilde dürülür ve dıkım yapılır. Yemekten dıkımla alınarak yenilir.

Sofraya oturmadan eller mutlaka yıkanır. Yemekten sonra da el ve ağız yıkanması alışılmış bir gelenektir. Karnını doyan “Allah bereket versin” der. Su için “Elhamdülillâh” der.

Sofra duası yaygın değildir. Bilenlerce yapılır. Bazan dua yerine :

“Ben yedim Allah arttırsın - Sofrayı kuran kaldırsın” denilip gülüşüldüğü olur.

Bu çeşit sofraya dualarından biri de şöyledir :

Allahümme şakirin

Karnı doydu fakirin

Bir sofraya daha getirin

Yiyemezsem yüzüme tükürün

Ö Z Ü R

Bilhassa geçen sayımızda elimizde olmayan sebeplerle çok önemli bazı dizgi yanlışları olmuştur. Bütün iyi niyet ve dikkatimize rağmen, maalesef, basımevi, işaret ettiğimiz yanlışlıkları düzeltmemiştir. Bu sebeple, bu sayımızdan itibaren basımevini değiştirmiş bulunuyoruz.

Abone ve okurlarımızdan özür dileriz.

T. F. A.

Bize gelen KİTAPLAR

● Osman ATTILÂ : “Afyonkarahisar Türküleri”. Hikâyeleri, türküleri, açıklamaları ve notaları ile genişletilmiş ikinci baskı. Güven Matbaası Yayınları : I. Ankara. 20 X 14 Cm. boyunda, 198 sayfa, 6 lira.

● Tahir Kutsi MAKAL : “İç Göç”. Röportaj, inceleme, gezi yazıları. İkinci baskı. Tarla Yayınları, P. K. 36, Beyazıt — İstanbul. 20 X 14 boyunda, 156 sayfa 5 lira.

● Ali PÜSKÜLLÜOĞLU : “Öz Türkçe Sözcükler ve Terimler Sözlüğü”. Nokta Yayınları, Bilgi Dizisi : I. 20 X 14 boyunda, 190 sayfa, 10 lira.

● Konya Turizm Derneği : “Mevlâna Güldestesi, 1966”. Türkçe ve İngilizce. 20 X 14 boyunda, 100 sayfa, 5 lira.

● Lokman Lâbaratuvarı : Bebek ve Çocuk Bakımı”. Lokman Sağlık Yayınları, No. 7. Yeni Londra Asfaltı, Bahçelievler, Bakırköy — İstanbul. 20 X 14 boyunda, 190 sayfa, 6 lira.

● Nikolay GOGOL - Nihâl Yalaza TALUY : “Bir Delinin Hâtıra Defteri”. Varlık Büyük Cep Kitapları : 227. 17 X 12 boyunda, 80 sayfa, 2 lira.

● Yaraslov HAŞEK - Hasan Âli EDİZ : “Şvayk Karakolda”. Hikâyeler. Yeditepe Yayınları : 160. 20 X 14 boyunda, 208 sayfa, 600 kuruş.

● L. Sami AKALIN : “Edebiyat Terimleri Sözlüğü”. Varlık Faydalı Kitapları : 64. 17 X 12 boyunda, 190 sayfa, 5 lira.

● Richard LEWINSHON - Ender GÜROL : “Cinsi Âdetler Tarihi”. Varlık Faydalı Kitaplar : 65. 17 X 12 boyunda, 368 sayfa, 8 lira.

● O HENRY - Nurettin ÖZYÜREK : “Yaşayan Görür”. Seçilmiş Hikâyeler. Varlık Büyük Eserler Kitaplığı : 98. 17 X 12 boyunda, 4 lira.

● Muzaffer UYGUNER : “Cahit Sıtkı Tarancı”. Hayatı, sanatı, eserleri. Varlık Türk Klâsikleri : 54. 17 X 12 boyunda, 80 sayfa, 2 lira.

Ramazan ve Oruç

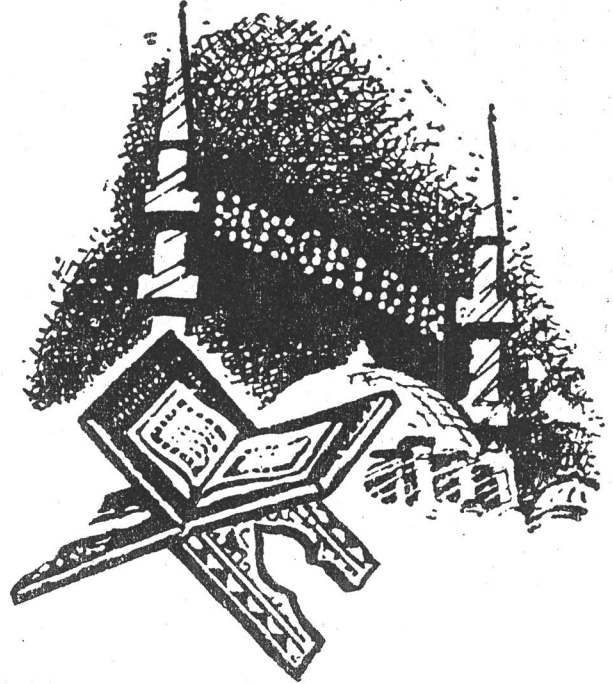
Yazan : Prof. Dr. Abdülkadir KARAHAN

İslâm Dinimizin beş temel üzerine kurulduğunu ve bunlardan birinin "Ramazan ayında oruç tutmak" olduğunu bütün Müslümanlar bilir. Bundan dolayıdır ki; her yıl Ramazan gelince, İslâm Dünyasında hayat düzeni -az veya çok- değişir. Dinin günah saydığı söz ve hareketlerde bir azalma olur. Seher vaktinden gün batışına kadar yeme içmeden kesilen mü'minler, zamanlarını daha çok Allah'a ibâdetle geçirirler; suç işlememeğe özen gösterirler, alış - verişlerinde daha doğru davranmağa çalışırlar, insanlara karşı daha şefkatli gözükür, mallarının kırkta birini zekât olarak bakıma ve yardıma muhtaç olan fukaraya dağıtır, fitrelerini, sadakalarını -belirli şartlar altında bunları almağa ehil olanlara- verirler. Çünkü, Kur'ân-ı Kerim'in ilk âyetlerinin içinde nâzil olduğu bu mübarek ay ile ilgili olarak Allah kitabında ve Peygamber sözünde açık buyruklar mevcuttur.

Cenâb-ı Hak, Kelâm-ı kadiminde -Bakara sûresindeki şu anlamda olan âyetlerle- şöyle buyurmaktadır : "Ey inananlar, sizden öncekilere oruç farz kılındığı gibi, sakınasınız diye, size de öylece sayılı günlerde farz kılındı. İçinizden hasta olan, ya da yolculukta bulunan, tutamadığı günler sayısınca diğer günler tutar. Oruca dayanamayan, bir yoksulu doyuracak kadar fidye verir. Kim gönülden iyilik yaparsa bu durum, onun için, hayırlı olur. Eğer bilerseniz oruç tutmanız sizin için daha iyidir. Ramazan ayı ki; onda, insanlara yol gösterici olarak ve doğruyu yanlıştan ayıran belgeler niteliği ile, Kurân indirildi. Sizden bu aya erişen, onda oruç tutsun. Hasta, ya da yolculuk durumunda olan, tutamadığı günler sayısınca, diğer günlerde tutsun. Allah, size kolaylık ister, güçlük istemez."

TANRI, GÜÇLÜK İSTEMEZ

Bu emir karşısında, İslâm dininde olan mü'minlerin -hasta değilseler ve seferde de bulunmuyorlarsa- hicret takviminin dokuzuncu ayına tesadüf eden Ramazan boyunca oruç tutmaları gerekir. Ancak bu oruçluluk insan için faydalıdır. Oruca dayanamayacak kadar yaşlı ve bitkin olanlar için bazı kolaylıklar da vardır. Tanrı, kulları i-

çin kolaylıklar yaratmıştır. Onlar için güçlük istememiştir. Yalnız âyetleri yanlış anlamamak, gücü yetmeyenler, hastalar, yolcular için tanınan müsaadeleri veya bir başka zamanda belli şartlar altında yerine getirmeyi, çok geniş ve belirsiz sınırlara doğru itmemek de bir zorunluluktur .

Hz. Muhammed'in, Hz. Ömer'in oğlu Abdullah'tan bize erişen, bir hadîslerinin anlamı şöyledir : İslâm Dini beş temel üzerine kurulmuştur : Allah'tan başka Allah bulunmadığına, Muhammed'in (S.A.S.) O'nun kulu ve elçisi olduğuna -inanarak- şahadet etmek, namaz kılmak, zekât vermek, hacetmek, ramazan orucunu tutmak". Hadîs bilimi terimi olarak "müttefakun aleyh" yani Buharî ile Müslim'in ortaklaşa rivâyet ettikleri sahih hadîslerden olan bu peygamber sözü, yukarıdaki âyetin anlamını, desteklemektedir.

ORUCUN ANLAMI

Oruc'un gerek sağlık, gerek sosyal hayat ve toplum ekonomisi bakımlarından faydaları üzerinde duranlar az değildir. Bir kerre insanın, ruhu da, bedeni de -zaman zaman- biraz dinlenmek, perhize çekilmek ihtiyacındadır. Oruç, bu dinlenmeyi, perhiz dönemini sembolize eder. Sonra aslında o-

ruç'tan kastedilen sadece yeme ve içmeden belli saatler boyunca alıkonmak değildir. Aynı zamanda her türlü günahkârlıktan, kötülüklerden, yanlış hareketlerden, bed sözlerden de sakınmaktır. Hz. Muhammed, Ebû Hüreyre tarafından nakledilen bir hadîslerinde şöyle buyurmuşlardır :

"Sizden biriniz oruç'lu bulunduğu gün sakın çirkin söz söylemesin; ve kimse ile çekişmesin. Şâyet, biri kendisine söğür veya çatarsa: Ben oruç'luyum, mukabele etmem desin". Görülüyor ki; oruç'lu insan, sadece midesini türlü besinlerden korumakla ödevini tamamlamış gözüküyor. Teninin yanbaşıda ruhunu da temiz, sarsıntılardan ve kötü temaslardan uzakta tutmasını bilecektir. Çekişmelere meydan veremeyecek, kendisine sataşıldığı vakit de durumunu belirtmekle yetinecektir. Bunu güçlendiren başka hadîsler de vardır. Buharî'deki "Oruç Bölümü" hadîsleri arasında göze çarpan şu anlamdaki Peygamber sözü görüşümüzün bir kanıtıdır : "Ramazan'da yalan söylemek, ya da kötü sözler kullanmak gibi amelleri işleyenlerin, oruç'luyum diyerek, yemeğini ve suyunu bırakmasından Allah için hiç bir suretle bir gereklilik yoktur..."

Bütün bunlar gösteriyor ki: Oruç'lu Müslüman, her zamankinden daha dikkatli davranmakla yükümlüdür. Yalan söylemeyecek, kötü sözler harcamıyacak, her çeşit günahattan sakınacak, yani ruhu ile de oruç'lu olacaktır. İmânı bütün Müslümana düşen ödev de budur. Böyle yapabilenlerin mertebeleri de yükselir. Nitekim İmam Gazalî'nin "İhyaü ulûmi'd - dîn" eseri ile Ebû Tâlib'in "Kutü'l-Kulûb" kitabında oruç şöyle üç bölüme ayrılmıştır :

1 — Tan yerinin ağarmaya başlamasından güneş batışına değin yeme, içme ve seksüel ilişkilerden insanın kendini uzak tutmasından ibaret olan oruç. Bu ilk tabakada bulunanların orucudur.

2 — Yine belirtilen süre içinde anılan üç şeyden Müslümanın kendini uzak tutmasından başka göz, kulak, dil ve diğer organlarını günahattan alıkoyabilmesi ile nitelenen oruç'tur. Bu oruç, ilk tabakada yükselmiş, din yolunda oldukça ilerlemiş olan zatların orucunu temsil eder.

3 — Gönlün sadece Allah ile meşgul olması ve kemâl sahibi mü'minin kendini bü-

tün ile Allah'a vermesi şeklinde tecelli eden oruç. Bu en yüce mertebeye ulaşmış bulunan bahtiyar din ulularının kişiliklerinde sembolize olmuş oruç'luluk durumudur.

Tanrı kulu, oruç'lu iken, meleklere benzetilmiştir. Bunun bir sebebi, onun, insana has olan yemek, içmek ve seksüel ilişkilerde bulunmak gibi eylemlerden kendisini alıkoymaktaki başarısı ise, bir diğer sebebi de, oruç'un üçüncü durumunu yaşayabilmesi düşüncesi, yani dünyanın her şeyinden sıyrılıp kendini bütünü ile Allah'a verebilmesi ihtimalinin gerçekleşmiş olmasıdır.

Bunu gözönünde bulundurunca şu hadîs-i şerif'teki müjdenin anlamı daha açık olarak sezilir, duyulur :

"Bir kimse, Ramazan'da oruç tutar, hudedunu tanır, korunması gereken durumlardan korunursa, geçmiş günahları yarlıgandır".

TANRIYA VERME

Gerçekten oruç'u tam gerektiği şekilde tutanların yarlıganacaklarına, Allah Taâlâ'nın rahmetine kavuşacaklarına inanmayı telkin eden başka hadîsler de vardır. Oruç'un özelliği, onun ibâdetler içinde, orijinal bir mevkie sahip olmasını sağlamıştır. Çünkü hemen her ibâdetin bir şekli, bir görünür yönü olduğu halde oruç'ta bu yoktur. O görünürde bir şekle bürünmemiştir. Söz gelişi namaz kılmak, zekât vermek. Hacca gitmek gibi İslâmın öteki şartlarına dayanan ibâdetler gözle de görülür. Bunların dışta bir şekilleri, bir hareketleri mevcuttur. Ama oruç öyle değildir. Kimin oruç'lu olup kimin olmadığı kolayca bilinmez ve görülmez. Bunu ancak Allah bilir. Bu bakımdandır ki, bir "kudsî hadîs" te -yani sözü Hz. Muhammed'in olmakla beraber anlamı Allah tarafından vahy ve ilham edilen bir hadîs'te- şöyle denilmiştir :

"Allah Taâlâ buyurdu ki: Âdemoğlu'nun her ameli kendisi içindir. Ancak oruç böyle değildir. O sadece benim için yapılan bir ibâdetdir; onun mükâfatını da bizzat ben vereceğim."

Herhalde Ramazan oruc'u, 500 milyonu aşan İslâm Dünyasının en çok zevkle yerine getirdiği, bir ibâdet ve Müslümanların ortak bir din ve kültür mirası olarak bugünkü Türkiye için de en önemli bir konudur. Sahurları, cami ibâdetleri, hatim indirmeler, iftarlar, teravîh namazları ve ge-

Bir Tamim ve iki Mektup

Yazan : Doç. Dr. Şükrü ELÇİN

Türkiye'de modern mânası ile, halk kütüphanelerinin eğitimi probleminin ele alınması Cumhuriyet devrinde başlamıştır. Bu devirde Lâtin harflerinin kabulünden sonra okul terbiyesinden geçmemiş halkımızın okuma ihtiyacı devlet ve hükümet adamlarını da düşündürdü. Bu maksatla Dahiliye Vekâleti Matbuat Umum Müdürlüğü bir tâtım hazırladı. 1937 yılında bu tâtimle yazarlar ve kitapçılar vazifeye davet edildi. Yazarlara ve kitapçılara gönderilen tâtım, o devirdeki hükümet ve partinin doğru, yanlış veya eksik tarafları ile kültür siyasetini gösteren mânalı bir vesikadır. Bu vesikayı ve iki kitapçımızın konu ile ilgili birer mektubunu halk eğitimi tarihini yazacaklara faydalı olur düşüncesile yayınlıyoruz.

T. C.
Dahiliye Vekâleti
Matbuat Umum Müdürlüğü
Sayı : 2819

Ankara : 11.5.1937

Sayın Bay,

Halk romanlarıyla hikâyeleri için giriştiğimiz teşebbüsü anlatan tamimden bir nüsha ilişik olarak sunuldu. Bu gayenin tahakkuku için sizin de samimi alâka göstermenizi rica ederim.

Geniş halk yığınlarına güzel ve iyi eserler tattırmak gayesile açılan bu yeni yolda atılacak adımların muvaffak olabilmesi için ilk şart, bu dâvaya sizin gibi değerli ediplerimizin filî bir alâka ve heyecanla sarılmalarıdır.

Bu kanaatledir ki, size müracaat ediyor

ce toplantıları ile Müslüman Türklerin ve bilhassa Osmanlıların hayatlarında son derece önemli ve renkli bir mevki bulunan Ramazan orucunun, Türkiye Cumhuriyeti Müslüman yurttaşları için de, geniş ve sürekli etkileri bulunduğu şüphe götürmez bir gerçektir. Cenab-ı Hak'tan bu mübarek ayın, imanlı Müslümanlara saadet ve bahtıyarlık getirmesini gönülden dilerim.

ve en kısa bir zamanda müsbet cevap alacağımı umuyorum.

Saygılarımı sunarım.

Dahiliye Vekili ve
C.H.P. Genel Sekreteri
(Ş. Kaya)

Memleketimizde münevver zümre için yapılan neşriyata muvazi olarak, geniş halk yığınları için de gayet dikkate şayan ve çok çeşitli neşriyat yapılmaktadır.

Bunlardan birincisinin tabii adedi bir iki bini aşmazken, ikincisinin tirajı çok kerre elli binlere varmaktadır. Bu vaziyet bize gösteriyor ki, halk okuyor.

Halk okuyor; fakat, ancak kendisi için yazılmış olan eserleri okuyor.

"Halk için yazılmış eserler nelerdir?" suali karşısında kalan Matbuat Umum Müdürlüğü, yaptığı tetkikler neticesinde şu hükümlere varmıştır :

1 — Halk için yeni harflerle basılan romanlarla hikâyelerin sayısı, münevverler için basılan roman ve hikâyelerin sayısından daha fazladır. Ufak bir araştırma ile tesbit ettiğimiz aşağıdaki liste bu hükmü haklı çıkartacak kadar belîğdir :

Aşık Garip — Köroğlu — Varaka ile Gülşah — Kara Çobanla Ertegül — Pırlanta Hükümdarın kızı — Nazlı Huri — Derdiyokla Zülfisiyah — Razi Nihâlle Mahfiruz — Ali Baba — Avcı Behram — Sihirbaz Sultan — Esirci Şahin — Karagözün salıncak safası — Gelin Kaynana kavgası — Hacı Cebbarın Karısı — Şah İsmailin Torunu — Köroğlunun Torunu — Sürmeli Bey — Çapkınlar Çapkını — Billür Köşk — Ejder Kalesi — Zümrüt Hanım — Sihirbaz Kadın — Şarkılı resimli hikâye — Şaşılacak hikâye — Kan Kalesi — Harzam ve Billüru azam cengi — Merdi merdan ile Cebbar — Melek Şahla Güllühan — Yusuf ile Züleyha — Nasrettin Hoca — Arzu ile Kanber — Serencam — Kerem ile Aslı — Aşık Keremin Oğlu — Üç Kale Cengi — Ayvazla Benlihan — İncili Kız — Süleymanla Belkis — Gül ile Sitemkâr — Hurşit ile Mahmihri — Yedi Alimler — Behmen Şah —

ARAŞTIRMALARI

Yemlihanın Karısı — Kürkcü Dükkânı — Ayakkabıcı Vezir — Aşık Garibin Oğlu — Şah İsmail'in Oğlu — Köroğlunun Oğlu Kara Hasan — Keloğlan Masalları — Deniz Kızı — Aşk Kurbanı — Cadı Karının Marifeti — Kan Deryası — Kafese Koyan Kadın — Kaçırılan Kadın — Fevkalâde Hikâye — Şahmeran — Yediyol Cengi — Bin bir gece — Tahirle Zühre — Saray İçinde Saray — Şah İsmail — Ferhat ile Şirin — Elif ile Mahmut — Vesaire...

Bu kitapların en kalını, büyük puntolarla basılmış olduğu halde 16 ve en incesi iki formadır. Fiyatlar en çok altmış ve en az 15 kuruş arasındadır. Tirajın da asgari 10000 ve azami 50000 olduğu göz önünde tutulursa bu sahadaki neşriyat bolluğunun hikmeti kendiliğinden anlaşılır.

2 — Bu kitaplarda kullanılan dil, üslup ve resimler gayet berbattır.

3 — Mevzu bakımından bunların hemen hepsi eski ve bayat bir zihniyetin tekrarı ve yaratmak istediğimiz yeni insan idealine aykırı bir ideolojinin ve ananenin mahsulüdür.

4 — Bu eserlerin hepsinde, halka hizmet zihniyeti değil, halkın okumak ihtiyacından faydalanmak zihniyeti hakimdir.

5 — Bugün okunan bu halk kitapları külliyatı arasında, hurafelerle dolu ve irticacı telkin edici kitaplar da yer almıştır. Meselâ :

Kerbelâ Şehitleri — Ham Binnuhum Sarayı — Muhiddini Arabi Tâbirnamesi — Hazreti Hamza ve Amribni Abdud cengi — Hazreti Ali Cengi — Serencam ve Ölüm İlâhisi — Ebumüslim Hurasani — Veyselkarani — Höcctülislâm — Vasiyetname — Hazreti Ali Devler Peşinde — Muhammet Hanefi Cengi — Hayber Kalesi — Hazreti Ali Mührü Süleyman Peşinde — Kerbelâ — Düş Tabirnamesi — Tarihi Enbiya — Vesaire..

Biz, gerek köylerde ve gerek kasabalar-daki geniş halk yığınlarının okuma ihtiyacını karşılamak ve bu vasıta ile onların millî ve kültürel terbiyeleri üzerinde müessir olmak ve telkin yapıldığı hissini vermeden, okuyanı sevindire, acındıra tesir altına almak maksadile yeni halk hikâyeleri ve romanları yazdırmak istiyoruz. Şöyle ki :

1 — Bu hikâyelerin ilk serisi on eserden mürekkep olacaktır. Ve bunların isim-

leri şunlardır : Aşık Garip, Köroğlu, Ferhatla Şirin, Leylâ ile Mecnun, Yedi Alimler, Tahirle Zühre, Arzu ile Kanber, Şahmeran, Kerem ile Aslı, Nasrettin Hoca.

II — Nasıl ki Mikimavz tipi daima aynı kalmakla beraber her filmde ayrı bir mevzuun ve ayrı bir muhitin kahramanı oluyorsa, yukarıda adları geçen ve halkın gayet iyi tanıdığı tipleri de yepyeni mevzular içinde kullanmak ve böylelikle halkın alışık olduğu kahramanları yeni Türk inkılâp ve medeniyeti gayelerine uygun telkinler yapan maceralar içinde yaşatmak istiyoruz.

Bu suretle halk, kendisine verilen bu yeni eserlerdeki istihaleyi alışık olduğu isimler delâletile kolaylıkla benimsemiş olacaktır.

III — Her eser elli bin tane basılacaktır ve her kitap 4 - 5 forma olacaktır.

IV — Tanınmış bütün ediplerimizden bu teşebbüse karşı samimî ve fiilî bir alâka göstermelerini rica ediyoruz.

V — Bize gönderilecek eserler, parti, Maarif ve Matbuat ile iki güzel sanatlar müntesibini mümessillerinden mürekkep beş kişi tarafından seçilecek ve tabılarına karar verilenlerin sahiplerine forma başına elli lira verilecektir.

VI — Bu faydalı teşebbüsün tahakkukuna iştirak etmek isteyen ediplerimizin seçtikleri mevzu ile buna ait Plânı 1937 Haziran ayının sonuna kadar Ankara'da Matbuat Umum Müdürlüğü adresine göndermeleri rica olunur.

Gelen plânlarda mevzular aynı olmadığı takdirde, aynı kahramana ait başka başka hikâyeler de kabul edilip bastırılabilirinden bu kabil tevarüttelerden çekinilmemelidir.

VII — Bu hususta daha fazla tafsilât almak isteyenlerin Matbuat Umum Müdürlüğüne müracaatlarını rica eyleriz.

Dahiliye Vekili ve
C.H.P. Genel Sekreteri
(Ş. Kaya)

★
HİLMİ KİTAPHANESİ
İbrahim HİLMİ

Eski İslâm ve Askeri
Kitaphansı

Ankara caddesi No. 62

İ S T A N B U L

Kuruluş Tarihi 1896

21.5.1937

DAHİLİYE VEKÂLETİ MATBUAT UMUM MÜDÜRLÜĞÜNE

Bundan iki ay evvel kitapçılık cemiyeti kurmak üzere kitaphanemde toplanan kitapçılarla müzakere esnasında şöyle söylemiştim :

Bazı arkadaşlarımız inkılâbın yüksek manasını, Cumhuriyet idaresinin halkın ve köylülerin ne gibi eserlerle yükselebileceğini henüz anlamamışlardır, kurunu vustaî mubalâğalı masalları harıl harıl basıyorlar, bu artık devam edemez. Toplanalım, Folklor eserlerimizi, an'anemize geçen masalları menkıbeleri bugünkü ilerleme devrinin fikri ve ahlâkî terakkiyatına göre yeniden yazdıralım, açık ve yeni dile göre Türkçe olmalarına Millî hamaseti tasvire, kahramanlık destanlarını ihyaya çalışalım. Ben beş senedenberi buna çalıştım. Kitapları kısmen hazırlattım, Türk köylerini uyardırmak için pek güzel düşüncelerim ve projelerim vardır. İşte bunları hep el birliği ile müştereken basarak memlekete faydalı bir hizmette bulunalım. Bilmem farkına vardınız mı? Ben halk ve köylüler için beş sene evvel bastırduğım (İlmihal) kitaplarında bile yobazlığı, taassubu söndürerek Cumhuriyet idaresini sevdirecek birçok ilâveler yaptım. Zaten bu ilk çıkan eserlerdir ki köylerimizi yeni harflere çarçabuk ısındırdı ve sevdirdi. Bu kitaplardan on beşer bin nüsha bastım ve ucuza sattım..." dedim, izahatta bulundum.

Meslekdaşlarımdan bazıları bu fikrimi çok muvafık buldular.

İki gün evvel gazetelerde halk ve köylü kütlesi için basılacak kitaplar hakkında Dahiliye Vekâletinin, Matbuat Müdüriyetinin teşebbüsünü okuduğum zaman hem hayret ettim hem de sevindim. Hayretime sebep düşünce ve teşebbüslerimizin tamamen mutabakatı ve benzeyişi, sevincime de sebep senelerdenberi bir ideal olarak hazırladığım ve yapmağa başladığım bir külliyyatın Dahiliye Vekâletince hatta resmî vesaitle ayrıca yapılması teşebbüsüdür.

Eğer kitaphanem yazı inkılâbı münasebetile azim bir zarar ve ziyana uğrayarak sıkıntılı bir vaziyete düşmemiş olsaydı bu günkü düşünce ve teşebbüs bundan beş sene evvel tatbik sahasına girmiş olacaktı. Binaenaleyh, hayırlı teşebbüslerde geç kalınsa da yine hayırlıdır. Kitaphanem de ken-

di düşünce ve tecrübelerile bu hususta sizlere katılabilir.

Himaye ve yardımınızla bu yolda birçok güzel eserler vücuda getirerek yüksek teşebbüsünüzün filiyata çıktığı gün kitaphanemin neşriyatı da bu meyanda epeyce işe yarar. Maksat el birliğiyle vatandaşlarımızın irfan seviyesini yükseltmek olduğundan müracaatımın ehemmiyetle telâkki edileceğini ümit eder, bu vesile ile derin saygılarımı sunarım.

Hilmi Kitaphanesi Sahibi

İmza

"İKBAL" Kitabevi
HÜSEYİN
İstanbul, Ankara caddesi No. 1

3.6.937

MATBUAT UMUM MÜDÜRLÜĞÜNE

Halk kitapları namı altında şimdiye kadar basıp sattığımız eserler hakkında son günlerde hükümetimizce verilmiş olan kararı, memleket kültürü namına memnuniyetle karşıladık.

Hakikaten bilen ve bilmiyen tâbiler elinde bu kitapların münderecatı çok kere sui istimal ediliyordu. Bunların bir intizam altına alınması her halde lâzımdı.

Ben, halk kitaplarına, bilirsiniz ki en çok ehemmiyet veren ve onları fena kâğıtlar üzerine çirkin tablalar halinde basılmaktan ilk kurtaran kitapçıyım. Aynı zamanda bunların münderecatını da zemin ve zamana uydurarak mümkün olduğu kadar halka faydalı olmasına çalışmış bir tabiiim.

Bu posta ile size takdim ettiğim bir iki numune, elinizdeki diğer aynı kitaplarla mukayese neticesinde bu sözlerimi teyit edecektir. Meselâ Muhammet Hanefi Cengi adlı kitabı başkaları da basmıştır; halbuki benim bastığım bu eserin 38 inci sahifesindeki yedinci satırdan aşağıya okumak lütfunda bulunursanız bu kitaptaki fikirlerin artık inanılmaya değmediğini halka telkin eden bu satırların içtimaî ve terbiyevî kıymetini takdir buyurursunuz.

Yine bir nüshasını sunduğum (Vasiyetname) isimli kitap ki meşrutiyet devrinde bile münderecatının mânasızlığı yüzünden yasak edilmişti, halkın mütemadi talebi üzerine aslından tamamen ayrı olarak (Cumhuriyet), (Hükümete itaat), (Vatan Sevgi-

si) gibi bahisler üzerine ve sırf ismi vasiyetname olarak tertip edilmiş ve böylece eski irticai mahiyetteki kitap bugünkü ihtiyacı karşılayacak faydalı bir eser haline gelmiştir.

Kezalik serencam isimli eseri de emsalle mukayese buyurunca büsbütün ayrı olduğunu görürsünüz.

Aşık Kerem de eski ve yeni harflerle beş on defadır fazla bastığım bir kitaptır. Bu kitabı da her basımında halk için daha faydalı bir eser şekline sokmağa çalıştım. Bir karşılaştırma bu hususta da size tam bir fikir verebilir.

İşte bütün bu çalışmalarım neticesinde bu kitapları halkımıza okuma zevkini telkin edecek surette ve birçok fedakârlıklar ihtiyarile piyasaya çıkardım ve on binlerce satmak suretile yeni harfleri halk tabakasına seve seve okumak zevkini verdim. Acizane bu hizmetimin takdir buyurulacağından eminim.

Elde mevcut vasıtalarla, bundan daha iyisini yapmaya bizim için imkân yoktur. Fakat Yüce Hükümetimizin kuvvetile bunları yüksek muharrirlere yazdırmak mümkündür.

Bunlar basıldıktan sonra elimizdeki büyük satış teşkilâtı ile bunların iyi şekilde sürümlerini temine çalışmak ta boynumuzun borcudur. Her halde bu hususta bizi en kuvvetli bir yardımcı olarak bulacağınıza emin olabilirsiniz.

Şu kadar ki bugün bu kitaplardan elimizde, üzerindeki fiyatlarla otuz bin liralıktan fazla mevcudumuz vardır, bize hemen hemen on bin liraya mal olmuş olan bu son partiyi tamamen çıkararak bundan sonra yalnız sizin yapacağınız yeni serileri satmayı istiyoruz böylece gayenize daha çok hizhet edeceğimiz de şüphesizdir.

Bu itibarla yüksek makamınıza bir teklifte bulunmak istiyorum. Bu otuz bin liralık kitabımı beş bin lira mukabilinde dahiliye vekâletine devredebeyim. Vekâlet bunları, yeniden yenileri çıkıncaya kadar köyle re parasız dağıtsın, içlerinden münasip görülmeyenleri muhafaza etsin böylece halkımız muvafık görülmeyenleri okumamış, faydalı olanları da elde etmiş olurlar. Bize gelince, elimize geçecek olan bu para ile yine sizin vereceğiniz direktif dahilinde arzu

ettiğiniz eserleri basarak ayrı bir hizmet eseri ve zemini bulmuş oluruz.

Bu fikrimiz takdirinize mazhar olduğu takdirde her ne kadar zahmetse de bizi haberdar etmek lütfunda bulunursanız emre-deceğiniz bir şekilde Dahiliye Vekâletine resmî bir istida takdim ederek keyfiyeti arz edelim.

Hareket ve müracaatımız doğrudan doğruya yüksek tensibinize bağlıdır. Ne emre dersiniz o yolda hareket edeceğimiz şüphesizdir.

Otuz yıldan fazla bir zaman binlerce eser basmak suretile memleket irfanına çalışan bir tabi için sizden lütuf ve yardım beklemekte kendimizi haklı görüyoruz.

En derin ve sonsuz saygılarımızı kabul buyurmanız ricasile lutuflerimize intizar etmekteyiz.

H. KİTAPÇI

Ferruh Arsunar'ın 1. Ölüm Yıldönümü

Yazan: İhsan HİNÇER

Arsunar, Tecer ve Sarısözen'le

Değerli folklorcu ve halk musikisi uzmanlarından Ferruh Arsunar geçen yıl, 21. 12. 1965 de, mücadeleli ve gürültülü bir yaşamdan sonra sessiz bir şekilde öldü. Hürriyet gazetesinde çıkan Ankara Halkevleri Genel Merkezi'nin verdiği ölüm ilânı dahi bir yankı uyandırmadı. Çetin bir hayat mücadelesi ve dolgun bir çalışma ile hayatını sona erdiren Arsunar, 57 yıllık ömrünün son günlerini zor şartlar altında geçirdi.

Ferruh Arsunar, 1908 yılında İstanbul'da doğdu. Babası veteriner albay Mehmet Âkif Beydir. İlk ve orta tahsilini İstanbul, Adana ve Bağdat'ta babasının vazife icabı bulunduğu yerlerde yaptıktan sonra, İstanbul Darülelhan'ında musiki derslerine devam etti. 1923 yılında Şark Musikisi, 1941 yılında da Garp Musikisi bölümlerini iyi ve parlak bir şekilde bitirdi.

Darülelhan, daha sonra İstanbul Belediyesi Konservatuvarı adını almış, bu ara-

da Rauf Yekta'nın da teşvikile ve hocalığıyla Türk Halk Musikisi alanında çalışmalara başlamıştır. Bu arada 1926 dan itibaren Halk Türküleri Derleme Gezileri tertiplenmiş, Ferruh Arsunar da bu gezilere katılmıştır. İstanbul Konservatuvarı eski müdürü Yusuf Ziya Demircioğlu'nun başkanlığında yapılan bu gezilere ve derlemele- re Muhiddin Sadak, Mahmut Ragıp Gazimihâl, Abdülkadir İnan, Ekrem Besim ve daha sonraları Adnan Saygun da katılmıştır. Yarısı eski harflerle basılan bu derleme mahsûlleri 15 kitapta toplanmıştır. Bir ve ikinci kitaplarla onbeşinci kitap hariç, diğer kitapların (defterlerin) hemen hepsinin notalarını Arsunar yazmıştır.

Kitap ve büroşür halinde çıkan eserleri şunlardır:

1 — Elâzığ Türküleri ve Oyun Havaları (1935).

2 — Anadolu'nun Pentatonik Melodileri Hakkında Birkaç Not (1937).

3 — Elâzığ Bakırmadeni Kazası Halk Türküleri (1937).

4 — Tunceli - Dersim Halk Türküleri ve Pentatonik (1937).

5 — Anadolu Halk Türkülerinden Örnekler (1947 - 1948), 3 cilt.

6 — Türk Çocuk Oyunlarından Örnekler (1955).

7 — Türkten Türküler (1958).

8 — Gaziantep Folkloru (1962).

9 — Köroğlu (1963).

Ayrıca henüz yayımlanmamış bazı eserleri de Millî Eğitim Bakanlığı Ankara Et-

nografya Müzesi Müdürlüğü ile Devlet Konservatuvarı Müdürlüğü tarafından yazılı olarak satın alınmıştır.

1 — Erzurum Folkloru (1941 - 1946 da derlenmiştir).

2 — Edremit Folkloru ve Halk Türküleri (1956 - 1957 de derlenmiştir).

3 — Elâzığ Folkloru ve Türküleri (1935 - 1958 de derlenmiştir).

4 — Zeybekler ve Zeybek Oyun Havaları (1956 - 1957 de derlenmiştir).

Yukarıdaki dört eser Devlet Konservatuvarı Folklor Arşivinde olup, Gültekin Oransay tarafından Konservatuvar Müdürlüğü zamanında muntazam dosyalar içinde basıma hazır hale getirilmiştir.

Aşağıdaki eserleri ise Ankara Etnografya Müzesi Müdürlüğünde basım sırasını beklemektedir.

1 — Folklor.

2 — Türkiye Düşünleri.

3 — Karagöz Musikisi.

Bu 7 eserde de 30 - 35 er nota yer almaktadır.

Arsunar, kendisile her görüşmemizde elinde sandıklar ve çekmeceler dolusu binlerce türkü malzemesi olduğunu, folklorun çeşitli dallarına ait malzemeyi tasnife dahi ömrünün yetmiyeceğini söylerdi. Son 10 yıllık ömrünü yarı mefluç vaziyette geçirmişti. Buna rağmen biraz iyilik hissetti mi hemen çalışmaya başlardı. Onun bıraktığı kitapları ve yayımlanmamış eserleri, Türk folkloruna ve halk musikisine ışık tutmakta devam edecektir.

tedirler. Araştırmacıların bazıları bunların halk ağzından derlenmiş olduğunu söylüyorlar. Bunlara göre Dede Korkut bir derleyicidir. Bazıları da güçlü bir sanatçının halk imgeleminde yaşayan parçaları kendi anlatımıyla yazdığını ileri sürüyorlar. Bu duruma göre de Dede Korkut, bir sanatçıdır, dinlediklerini kendi gücüyle anlatıma dökmüştür.

Hikâyelerin dili bu konuda bize yardımcı olmaktadır. Anlatımın aynı olması ve üslûbun güçlü bir özde bulunması, bunların bir tek sanatçı elinden çıktığını gösteriyor. Bunların yazarının Dede Korkut olduğu konusunda birçok araştırmacı birleşmiştir ama henüz bu konuda kesin bir sonuç söylenemez.

Hikâyelerin olaylarını anlatan bölümler düzyazıyla yazılmıştır. Çok duygulu bölümler (özlem, sevgi, acıma, duygulandırıcı seslenmeler, yas, üzüntüyü dile getiren parçalar) nazımla dile getirilmiştir. Düzyazılı bölümlerle nazımla söylenmiş bölümler arasında yadırgatıcı bir anlatım ayrılığı yoktur.

Düzyazıyla anlatılan bölümlerin dil yapısı işlenmiş, olgun, kıvamlı bir halk dili özelliğindedir. Düzyazı bölümünün cümlelerinin kuruluşları halk dilinin cümlelerine benzemektedir. Kıvraktır, hareketlidir, anlaşılması kolaydır. Anlaşılma bir ağırlık yoktur. Kısa kısa kurulan cümlelerde, hareketli olan olaylar tam anlatımını bulmuş gibidir. Pek çok cümlede iç uyaklar vardır, pek çoğunun cümle sonları aynı sesi veren çekim ekleriyle sonuçlandığı için bir uyum yaratmaktadır.

Anlatım tüm edebiyatların benimsediği yalın bir anlatımdır. Sanat yapma çabası yoktur. Anlatımın amacı ne ise o yerine getirilmiş, olaylar belli bir plâna göre başarıyla anlatılmıştır. Bu anlatımda sıfatlar bile öz kullanılmıştır. Özellikle belirtme sıfatlarına çok yer verilmiş, betimlemede yeri olan nitelene sıfatları az kullanılmıştır. Bazı sıfat takımları hemen her hikâyede değiştirilmeden kullanılmıştır. "kara koç, ak sakal, ala halı, akça koyun, kara şapka, boz at, fâni dünya, koyu kırmızı at, ipek halıçe, göklü çimen, ak pürçekli karı, kara donlu kâfir, kızıl dağ, kara göz, kara saç, ince bel, yiğit oğlan, yüce Tanrı, güzel yiğit, görklü su, ak eller, tatlı can, büyük bayrak, gözü gökçe kızlar, cebbar Tanrı, v.b."

Anlatımın güc kazanması için baş vurulan benzetmeler fazla değildir. Anlatım, benzetmeleri üstün tutmamıştır. Bunlar konuşma dilinde kullanılan benzetmelerdir ve yerleri geldikçe kullanılmışlardır, bir süsleme amaçları yoktur: "Tepe gibi et, güz alması gibi al yanak, kaza benzer kız, göl gibi kımız, bir bölük kaza şahin girmiş gibi, vb."

Kullanılan sözcüklerin yüzde doksani Türkçe sözcüklerdir. Doğu dillerinden dilimize girmiş sözcüklerden pek az kullanılmıştır. Yabancı sözcüklerden bazıları şunlardır: "eyyam, nâgehan, emanet, zeval, helâk, elhasıl, zebun, feryâd, kâfir, menzil, gâfil, âlem, şad, garip, maksat, murat, serhat, bargâh, âhir, amîn, bezirgân, minnet, vallâhi, kervan, nigâr, serhat, murassa, dava, bedevi, yâd, mûnis, aleyh, kemal, cermal, nikâp, hayf, maksut nâmert, didâr, fâni, muhip, gafil, vb."

Bunların bulunduğu cümlelerde diğer sözcükler Türkçe'dir. Tamlamalar ve çok az benzetmelerle tüm olayları çok akıcı olarak anlatan cümlelerde sıfat tamlaması durumunda oluşmuş bazı sözcük öbekleri yeri, sırası geldiği zaman kullanılmıştır. Bunlardan bazıları şunlardır: "Dünlüğü altınban ev, gölgelice kaba ağaç, gafillice görklü baş, kara kıyma göz, karşı yatan kara dağ, ak bürçekli ana, v.b."

Hikâyelerin manzum niteliği gösteren bölümlerinde duygulanmaları anlatan ayrı bir anlatım vardır. Bu bölümlerde de canlı bir dil var. Kısa kısa cümlelerin canlı fiilleri ayrı bir kıvraklık yaratır.

Döne döne savaşıyım

Döne döne çekişeyim

Bu parçada görülen dört tane zarf görevli "dön" fiili ile "savaşmak" ve "çekişmek" hem kıvraklık hem de musiki bakımından değerli bir anlatımdır. Bu iki dize Türk Halk Edebiyatı'nın malı olan hece 4+4 duraklı, sekizli kalıbiyle yazılmıştır. Savaşmak ve çekişmek masterlarının köklerinde uyak niteliği olmadığı halde "döne"lerin yarattığı uyum, savaşmak ve çekişmek'in sonundaki aynı ödevde bulunan eklerle ses zenginliği yaratmaktadır.

Kargı gibi kara saçın yoldun mu kız?

Kara gözden acı yaşı döktün mü kız?

Bu iki dizeden "kız" sözcüklerini kaldı-

- 18) Doğan çocuk oğlansa şölenler yapılır. (Tepegöz)
- 19) Sevinme, eğlenme, yas tutma zamanlarında birliktedirler.
- 20) Mutlu günlerde kurban keserler. (Deli Dumrul)

Bu gelenek ayrıntılarından başka hikâyelerde aile topluluğu önemli bir yer tutmaktadır. Aile yapısı, toplum içinde önemli bir kuruluştur. Özellikle kadına ve oğullara, kızlara büyük önem verirler. Çoğunlukla tek kadınla evlenirler. Kadına büyük saygı gösterilir. Ana sevgisi, en üstün sevgilerdendir. Çocukların anne ve babaya karşı, derin, sarsılmaz saygıları vardır. "Deli Dumrul, Segrek, Uruz Bey, Bamsı Beyrek" hikâyelerinde aile kavramı önemli bir yer tutar. "Begiloğlu Emre'nin Boyu" nda erkek kadına büyük saygı gösterir. "Boğaç Han" da yapılacak işler için kadının da düşüncesi sorulur. "Kanturalı" da kadınla erkeğin aynı haklara sahibolmaları açıkça belirtilmiştir.

Oğuzlar'ın yaşamları göçebelikle geçer. Bu hikâyelerde göçebelikle ilgili pek çok tanım vardır. Hemen hemen tüm hikâyelerde çadır vardır. Yaşam çadırlardadır. Çeşitli kumaşlardan yapılmış çadırlarda otururlar. Av sırasında av yerinde çadır kurarak orada günlerini geçirirler. Yaz gelince yaylalara göçerler. Çadırların düzenleri ve eşyaları Oğuzlar için ayrı bir önem taşır. Hikâyelerde betimlemelere konu olan çadır içi düzeni ve eşyaları Oğuzlar için ayrı bir önem taşır. Hikâyelerde betimlemelere konu olan çadır içi düzeni ve eşyalar vardır. Sedirler, minderler, yastıklar çadır içinin ayrıntılarıdır.

Hikâyelerdeki olayların yerleri bellidir. Değerli bir araştırmacı olan değerli Tarih Öğretmeni Fahrettin Kırzioğlu "Dede - Korkut Oğuznameleri" (1. Kitap, İstanbul, 1953, 119 s.) adlı eserinde Dede Korkut Hikâyelerinde geçen yerlerin adlarını yayımladı. Sayın Kırzioğlu'nun haritada saptadığına göre, hikâyelerin olaylarının geçtiği yerler, gerçektir. (*) Yer adları, kaleler, yayla ve ovaların bazıları bugün aynı adla anılmaktadırlar. Yalnız hikâyeye olaylarının Türkler'in

eski ülkelerinde geçmiş olmasını düşündüren nedenler öne alındığında bu coğrafyanın Maveraünnehir'deki yurtlariyle ilgili olduğu anlaşılır. Kazılıktağı, Karatağ, Karacuk, Türkistan, bugünkü yurdumuzun dışındadır.

Dünya masallarının doğudan batıya geçmiş, yayılmış olması konusu üzerinde araştırmalar yapılmaktadır. Bu konuda ileri sürülen düşünceler öne alınırsa Dede Korkut hikâyelerinden "Bamsı Beyrek" in Odysseus'un serüvenleriyle; Tepegöz" ün Kyplop Polyphemos'un (Odysia'da) başından geçenlerle benzerlikleri vardır. "Deli Dumrul" hikâyesinin Yunan Mitolojisi'ndeki "Alkestis" efsanesine uyan yönleri üzerinde durulabilir.

Hikâyelerin başlama ve bitme bölümlerinde kullanılan sözcüklerle kalıplaşmış sözcük öbekleri ayrı bir niteliktir. Bu bölümler, masallarımızın başlama, sona erme bölümlerine benzemiyor. Hikâyeler çoğunlukla şöyle başlıyor: "Hanım heeey, Kam Ban Oğlu Han Bayındır yerinden durmuştu, kara yerin üstüne ak ban evin diktirmişti, alaysayan gökyüzüne ışınmıştı, bin yerde ipek halıçesi döşenmişti." Çoğu da şöyle sonuçlanmaktadır: "Dedem Korkut geldi, şadlık çaldı; boy boyladı, soy soyladı, gazi erenler başına ne geldiğin söyledi, "Bu Oğuzname Beyrek'in olsun" dedi. Yöm vereyim hânım :

**Kara dağların yıkılmasın,
Gölgelice kara ağacın kesilmesin,
Ak sakallı baban yeri uçmak olsun,
Ak bürçekli anan yeri bihişt olsun
Oğulla kardeşten ayırmasın
Ahir vaktinde arı imandan ayırmasın
"Amin amin" diyenler didar görsün
Yığıştırsın, dürüştürsün
Günahımızı görklü Muhammet yüzü
suyuna bağışlasın.**

II

Dede Korkut Hikâyelerinin dil varlığı da ayrıca bir önem taşır. Düzyazı ve nazım bölümleri bulunan hikâyelerin on iki tane olması dikkati çekmektedir. Bazı araştırmacılar, bunların yirmi dört hikâyeye olduğunu ileri sürerek, ele geçirilmemiş olan diğer on iki hikâyeyi aramaktadırlar. İster on iki, ister yirmi dört olsun hikâyeler plân, içerik ve dil bakımından birbirlerine benzemek

(*) Türk Folklor Araştırmaları'nın 7. cilt 153 No. 11 ve Nisan 1962 T. 11 sayısında da bu konuda Mahmut Kemal Yanbey bir yazı yazmış ve bir de harita vermiştir.

Dede Korkut hikâyeleri bir yandan da destan özelliği göstermektedir. Destan özelliğini veren nitelikleri de şöylece sıralayabiliriz :

1) Kahramanları olağanüstü bir kişilik taşır: Kanturalı, Uşun Koca Oğlu Segrek, Salur Kazan, Dirse Han Oğlu Boğaç, olağanüstü olayların içinde olağanüstü işler başarırlar.

2) Kahramanlarının bazılarının vücut yapıları olağanüstü durumdadır: Uruz Koca ve Tepegöz gibi.

3) Hikâyelerin çoğunda uğraşı, savaş vardır. Sekiz hikâyede uğraşı Oğuzlar'la komşuları arasındadır. İki hikâyede, Deli Dumrul ve Tepegöz olağanüstü güçlerle (Azrail, Basat) savaşır, uğraşırlar. Diğer iki hikâyede Dirse Han Oğlu Bağat ve İç Oğuzla Dış Oğuz'da uğraşı kendi aralarındadır.

4) Anlatım düzyazıdır fakat yer yer manzum bölümleri vardır.

5) Tüm savaş ve uğraşılarda Oğuzlar üstün gelirler.

Hikâyelerin çeşitli bölümlerinde masal özelliklerine rastlıyoruz. Bu bölümler olayların içinde ayrıca bir gerçeklik niteliği verilerek eritilmişlerdir. Okurken olayın akışı, bu bölümleri bir masal havasında değil de bir gerçeklik içindeymiş gibi gösteriyor. "Beyrek" hikâyesinin masal anlatımına dökülmüş bir biçimi, masallarımız arasında vardır. Deli Dumrul'la Tepegöz hikâyeleri de masallarımız arasında bazı bölümleri değişmiş olarak görülmektedir. Diğer hikâyelerin bazı bölümlerinde de masal öğeleri görülüyor :

"Dirse Han Oğlu" hikâyesinde Boğaç'ın sokakta oynarken boğayla karşılaşması ve onu öldürmesi.. Boğaç, babasıyla avlanmaya gittiklerinde öldürülür; Kaz adlı hızır hemen gelerek bir ilâç söyler; annesi kırk ince kızla yetişip dağ çiçekleriyle sütünü karıştırarak O'nu iyileştirir... "Salur Kazan'ın Evinin Yağmalanması" hikâyesinde de çoban kaba ağacı bir vuruşta söküp atar... "Kanturalı" hikâyesinde Trabzon Tekürü nikâh koşulu olarak bazı şeyler ister, bunlar hemen yerine getirilir... "Segrek" hikâyesinde Segrek düşmanla savaşırken bir aygır O'na yardım eder... "Salur Kazan'ın Oğlu Uruz'u Kurtarması" hikâyesinde Kazan'ı kurtarmak için yirmi beş bey savaşırken Kazan uyur.. Bunlar ayrı ayrı olağan-

üstü durumlarıdır ve masal özelliği taşımaktadırlar.

Oğuz Türklerinin çeşitli yaşam özelliklerini saptayan hikâyelerde müslümanlıkla ilgili pek çok yönler vardır. Müslümanlığın çeşitli koşullarına uyarlar. Savaşa başlamadan önce beyler abdest alırlar ve iki rikât namaz kılarak dinsel görevlerini yerine getirirler. Saldırmaya başlarken Peygamber Muhammed'in adını anarlar. Savaşma sonucunda aldıkları kalelerin kiliselerinin yerine cami yaparlar ve ezan okurlar.

Oğuz Türkleri'nin savaşlarında amaç din değildir. Din yasakladığı halde şarap içerler ve at eti yerler. "Deli Dumrul" hikâyesinde Deli Dumrul, ezrailin kim olduğunu bilmez, tanımaz, ona değer ve önem vermez.

Oğuzlar'ın yaşamlarına giren, yerleşen geleneklerin pek çoğu bu hikâyelerde açıkça görülmektedir. Bunların bazılarını aşağıya geçiriyoruz :

- 1) Kadınlar, savaşlara katılırlar. (Uruz Bey'in esir düşmesi)
- 2) Karşı karşıya gelerek kılıçla döğüşürler. (Beyrek'in öldürülmesi)
- 3) Divan toplanır, önemli işler için bir yargıya varırlar. (Begil Oğlu Emre)
- 4) Komşu devletlerden gelen armağanları kabul ederler.
- 5) Gelen armağanlar eşit olarak paylaşılır.
- 6) Her zaman ata binerler, atı çok severler.
- 7) Sık sık ava çıkarlar, av için törenler düzenlerler.
- 8) Yiğitler içlerindeki dertleri açığa vurmazlar.
- 9) Her zaman aile içinde ve obada babanın yerini oğul alır.
- 10) Çocuklara bir kahramanlıkları görülmeden ad vermezler. (Boğaç Han)
- 11) Otlardan çeşitli ilâçlar yaparlar.
- 12) Hayvan güreşlerine önem verirler.
- 13) Evlenmede nikâh önemli bir aşamadır. (Uruz Bey)
- 14) Beşik kertme nikâh üstün tutulur. (Bamsı Beyrek)
- 15) Güreş bir eğlence ve spordur. (Kanturalı)
- 16) Kopuz çalarak eğlenirler. (Segrek)
- 17) Küçükler, büyüklerin ellerini öperler. (Segrek)

Dede Korkut Hikâyelerinin Özellikleri

VE CÜMLE YAPISI

— I —

Yazan : İbrahim Zeki BURDURLU

Türk kültürünün zengin kaynaklarından biri olan Dede Korkut Kitabı, Oğuz Türkleri'nin çeşitli kültür özellikleriyle dillerini pek iyi tanıtan bir baş eserdir. XIV. yüzyıl sonlarıyla XV. yüzyıl başlarında yazıldığı söylenen bu eserin içinde on iki destan - hikâye vardır. Müslüman Oğuzlarla komşuları olan Rum, Ermeni ve Gürcüler arasında geçen uğraşı ve savaşları anlatan bu eserde yer yer masal özellikleri görülmektedir. Aşağıda, tümü üzerinde bir genel araştırma vereceğimiz hikâyelerin kitaba geçiş sırası şöyledir :

- 1) Dirse Han Oğlu Boğaç Han
- 2) Salur Kazan'ın Evinin Yağmalanması
- 3) Kam Büre Bey Oğlu Bamsı Beyrek
- 4) Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Tutak Olması
- 5) Duha Koca Oğlu Deli Dumrul
- 6) Kanlı Koca Oğlu Kanturalı
- 7) Kazlık Koca Oğlu Yugnek
- 8) Basat'ın Tepegöz'ü Öldürmesi
- 9) Begil Oğlu Emre
- 10) Uşun Koca Oğlu Segrek
- 11) Salur Kazan'ı, Oğlu Uruz'un Tutaklıktan Kurtarması
- 12) Begrek'in Ölmesi

Bu hikâyelerin ilk bakışta hikâye, destan, masal türlerinin özelliklerini göstermesi, hepsini diğer Türk eserlerinin özelliklerinden ayırmaktadır. Kahramanlarının olağanüstü güçte bulunmaları ve olağanüstü olaylar içinde yaşamaları, sonuçta olağanüstü utkulara ulaşmaları; bazılarının masal kahramanı niteliğinde olması, masal havasında masalca serüvenlere girişmeleri çok önemlidir. Hikâyelerin olaylarının sağlam, doğru, başarılı bir plânla yazılmış olmaları, eserlerin yapılarında köklü bir kompozisyonun bulunduğunu gösteriyor. Ayrıca, bu özellik içinde, hikâye, destan, masal türlerinin çeşitli bölümleri ustaca bir hünerle birleştirilmiş, olayların akışları merak, heyecan uyandırır nitelikte geliştirilerek iyi bir anlatım çeşnisi yaratmıştır.

Eserin yazarı olan Dede Korkut, hem yazma, hem de kişisel durumu bakımından önemli bir kişidir. Bir ermiştir, ozandır, yazardır, bilgilidir, yol göstericidir, arabulucu, barışa kavuşturucudur. Destan - hikâyelerin bu yaşlı kişisi, gerçek bir yazardan çok, Oğuz Türkleri'nin geleneksel yaşamlarının kültür varlığında yer alan büyük, ulu, yüce bir kişidir. O'nun niteliklerini şöyle sıralayabiliriz :

1) Oğuz Türklerinin tanıdığı, saygı gösterdikleri, her zaman akıl danıştıkları ünlü, bir ozandır.

2) Oğuz Türkleri'nin tüm törelerini içten bilir, yaşamlarında onlara yardımlarında bulunur.

3) Yaşlıdır. Çok bilgilidir. Yaşam görüşü üstün olduğu için yol göstericidir, sözleri etkili ve güçlüdür. Her kişiyi, sağduyuya dayanan sözleriyle doğru yola çeker, kandırır, inandırır. İyimser bir insandır, bu yüzden iyilikseverdir.

4) Olaylara karışır, serüvenlerin içine girer, hikâyelerin kahramanı gibi olayları yaşar. Olayların içinde kimsenin yapamadıklarını yapar, yardımcıdır.

5) Hikâyelerin sonuçlarında dua eder. İyilik dileklerini bildirerek, anlatılan olayları gerçeğe bağlar.

Hikâyeleri anlatan Dede Korkut'un belirli özelliklerini saptadıktan sonra hikâyelere genel olarak bakabiliriz. Bu hikâyelerde hikâye türü özellikleriyle destan türü özellikleri iç içedir. Bunları, yeni hikâyelerin yapılarıyla karşılaştırsak şu sonuca varırız :

1) Olaylar, tarihsel olaylara dayanır. Olayların yerleri, coğrafyada yerleri bulunan bölgeler içindedir.

2) Plânları, genel olarak hikâye plânıdır. Olay başlar, gelişir düğümlenir ve sonuca ulaşan düğüm çözülür.

3) Anlatım, "hikâye etme" özelliğindedir. Destan ve masal türünün özelliklerine uygun yerlerinde bile hikâye anlatımı vardır. Anlatımın ağırlık yönü hikâye anlatımındadır.

Çocuk Eğlenceleri :

Demircidere'den İki Çocuk Oyunu

Yazan : Nedim ORTA

Demircidere İzmir İli, Bergama İlçesi, Kozak Bucağına bağlı küçük bir türkmen köyüdür.

Köy, Kozak Bucağının diğer köyleri gibi fıstık çamları ile kaplı, kayalık ve tepelik bir arazi üzerine kurulmuştur. Köy halkı geçimini bağcılığın yanı sıra fıstık çamlarından da sağlar. Fıstık iyi gelir getirir bu köylere, ama elde etmesi oldukça güçtür. Kerestecilik ve hayvancılık da geçime yardımcı sayılabilir.

Demircidere'de bir tek kahve var, bütün halk orada toplanır. Köylü arasında sıkı bir birlik ve beraberlik vardır. Köy okulu köylü tarafından yapılmış. Öğrenci pek az olmasına rağmen köylünün istekli oluşu ile okul öğretim yapmaktadır.

Demircidere halkını sevdim ben, bu sevgim onların çalışkanlıklarıyla bağdaşiyor. Köy halkı fakir sayılır ama bir misafire, yabancıya kudretlerinin üstünde ikramda bulunurlar. Köy kahvesinin bir köşesine

rırsak geriye (4+4+3=11) kalır. On birli hece kalıbı Türk Edebiyatı'nda fazla kullanılmış kalıplardır.

Bunlar ölçüye giren düzenli örneklerdir. Örnekleri çoğaltırsak daha aydınlık bir sona varabiliriz.

**Kadir Allah bilir ben sana
Münisim, yârim, kıyma bana.
Gafil olma, kara başın kaldır yiğit
Ala kıyma, görklü gözün aç gel, yiğit.**

**Ünümü alan beyler
Sözümü dinlen beyler**

**Yata yata yanımız ağrıdı
Dura dura belimiz kurudu**

**Göz açıp gördüğüm
Gönülle sevdiğim**

Bunlar çeşitli hece kalıplarıyla söylenmiş dizelerdir, hikâyelerin daha çok serbest söyleyişe benzeyen bölümlerinde ölçüleriyle dikkati çekiyorlar. Bunlar ve ölçüye girmeyen diğer dizeler, anlatımı, ayırı bir uyumla ayrı bir ses güzelliğine kavuşturuyorlar.

kurduğumuz kitaplık köylünün yarınına ışık tutacak, çünkü okuyorlar...

★ ★ ★

Köyde çeşitli eğlencelerden başlıcaları; düğünler, hıdırellez, deve güreşleri, halk oyunları ve bilmecelerdir.

Şimdi çoğunluk çocukların oynadıkları iki oyunu anlatalım.

ÇOCUK OYUNLARI

Oyunun adı : Çıntık mıntık.

Oyuncu adedi : 10 kişi (çift olmak üzere ondan fazla olabilir.)

Oyun yeri : Bahçe, meydanlık.

Organizasyon : Oyuncular beşer kişilik iki gruba ayrılırlar. Her iki grubun da birer ebesi olur. (Ebeye başkan da denir.) Ebeler gruplarında bulunan oyuncuları yan yana çömelik vaziyette sıralar, gruplar karşılıklı ve birkaç metre aralıklı otururlar. Ebeler gruplarındaki oyunculara gizlice isim takarlar. (Karpuz, araba, çam, armut, at) gibi. Oyuna başlamak için ebenin biri

Anlatımda anlatan kişi üçüncü tekil kişidir. Gördüklerini anlatan bir gözlemci gibidir. Hikâyelerin tümü de bu anlatımla akıp gitmektedir.

Anlatan, olayların içinde tanıttığı kişileri bize fizik yönleriyle değil daha çok tinsel durumlarıyla yaklaşıyor. İç özellikler, diğer hikâyelerde olduğu gibi uzun uzun anlatılmamıştır. Kahramanların iç yapılarının nasıl olduğunu hikâyelerin akışındaki davranışlardan ve sözlerinden seziyoruz.

Bu hikâyelerde uzun uzun betimlemeler yoktur. Betimleme, bir bakıma durgunluk demektir. Destan - Hikâye özelliğinde bulunan bu eserde anlatım çok hızlı olduğu için betimlemeler yapılmamıştır. Anlatım, canlı bir hava içinde akıp gitmektedir.

Hep etken çatılı fiillerle, canlı, akışlı, renkli yüklemelerle kurulan cümlelerde Türk masallarının özelliğine uymayan bir ayrı anlatım havası görülüyor. Anonim masallar, ne kadar seçkin olsalar anlatımda orijinallik göstermezler. Bu hikâyelerde çağımız edebiyat anlayışının önem verdiği amaca uygun bir anlatım vardır.

eline bir taş alıp arkasında saklar. Diğer ebe taşın hangi elinde olduğunu bilirse oyuna başlar, bilemezse diğer ebe başlar.

Oyuna başlayan ebe diğer grubun karşısına gidip o grup ebesine;

— Küreğin neden ?

— Kamıştan.

— Süpürgen ?

— Telden.

— Anam bir koyun istiyor.

— Dolaş pınar başına, diye aralarında bir konuşma geçer.

Ebe, diğer ebenin "dolaş pınar başına" demesi üzerine oyuncuların arkasına dolandır ve başlarını eller. İstedığı birinin gözlerini kapar, sonra kendi grubundan bir oyuncuyu koyduğu adıyla çağırır. (Karpuz, araba, çam, at) Gelen oyuncu gözleri kapalı olan oyuncunun alınına parmağıyla dokunup yerine döner, oturur. Oyuncular hep birliğe bağışırlar.

Ebe, oyuncunun gözlerini açar, gözleri açılan oyuncu karşı guruptan alınına dokunamı bulmaya çalışır. Bulursa o oyuncu kendi gurubuna geçer, bulamazsa kendisi öbür guruba katılır. En çok oyuncu biriktiren ebe galip sayılır.

★

Oyunun adı : On binler.

Oyuncu adedi : 12 kişi.

Oyun yeri : Meydanlık.

Organizasyon : Oyuncular altı kişilik iki guruba ayrılır. Yere beş - on metre arayla iki paralel çizgi çizilir. Guruplar çizgi üzerinde tek sıralı saf olurlar ve karşılıklı dönerler.

Her gurubun başkanı vardır. Oyuna başlayan gurubun başkanı gurubundaki oyunculara canlı veya cansız varlıklardan bir ad koyar. (Çiçeklerden lâle örneğin) Bu iş gizli yapılır.

Bundan sonra topluca diğer gurubun karşısına giderler ve hep birlikte :

— On binler, on binler biz size geldik on binler. diye bir tempo üzerinden bağışırlar. Diğer gurup :

— Geldiyseniz geldiniz, bizi memnun ettiniz, adlarımız nelerden? diye gene hep birlikte cevap verirler ve sorularını sorarlar. Misafir gurup hangi sınıftan varlıkların adlarını koyduysa ona göre cevap verir. Çiçek isimlerinden konmuşsa çiçeklerden, cansız varlık isimlerinden konmuşsa cansız varlıklardan diye karşılık verirler. Diğer

gurup konan ismi bulmaya çalışır. Oyuncular birer, ikişer tahminde bulunurlar, bilemezlerse misafir gurup başkanı isimlerini söyler ve hep birlikte geri kaçarlar. Diğer gurup kaçanları kovalar, kendi hudutları dahilinde tutarsa tuttıkları oyuncu kendilerine geçer. İsim bilindiği akdirde gene kaçar. Bunun için oyuncular her an kaçmaya hazır beklerler. Kovalayan gurup oyuncu tutarsa galip, utamazsa mağlûp sayılır.

K A B U S N A M E

Millî Eğitim Bakanlığı tarafından son yayınlanan değerli eserlerden biri de "Kabusname" dir. "Kabusname", Eski Türkçe Metinler Serisindedir.

Kabusname, Malazgirt meydan savaşından on bir yıl sonra Emir Unsurü'l Maâli Keykâvus tarafından oğlu Giylânşah için yazılmış bir nasihatnâmedir. Bu eseri dilimize on beşinci yüzyılda Mercimek Ahmet çevirmiştir. Orhan Şaik Gökyay, eseri gözden geçirmiş, kitaba sözlük eklemiş ve gerekli açıklamaları yapmıştır.

Kabusname'nin içinde birçok dinî, ahlâkî öğütlerin yanında, teknik bilgi sahibi olmak, söz söylemesini bilmek hakkında öğütler vardır. Eser bundan başka, yemek yemek, şarap içmek, misafir ağırlamak, şakalaşmak, aşk hayatı, evlenme ve gerdeğe girme, yıkanma, her fırsatta yatıp uyumak, avcılık, oyun, savaş, iktisat, tevdiat, emlâk alım satımı, at alım satımı, çocuk terbiyesi, düşmandan savunma, suçluyu affetme veya cezalandırma, ilim sahibi olma, doktorluk, müneccimlik, saz çalma, memurluk, bakanlık, başbakanlık, padişahlık, çiftçilik, centilmenlik hakkında çok faydalı bilgiler ve öğütler verir, Kabusname'nin dili son derece sade ve güzel bir Türkçedir. Bu kitap, yalnız insan hayatının ezeli kaidelerini göstermekle kalmaz, okuyana edebî bir zevk de verir. Kabusname Eski Türkçe Metinler Serisi kitaplarının ilk numarasını taşır. İkinci baskısı yapılmıştır. Millî Eğitim Bakanlığı yayınevlerinde satılmaktadır.

bildiklerimizdir. Bu arada yardım ve desteklerini gördüğümüz Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğüne, Yayınlar ve Basılı Eğitim Malzemeleri Genel Müdürlüğüne, Kütüphaneler Genel Müdürlüğüne, Millî Kütüphane Genel Müdürlüğüne huzurunuzda teşekkürlerimi sunmayı borç sayarım.

Sayın dinleyiciler, sayın folklorcular, Enstitümüzün kanun tasarısında yer alan çalışma programının tam anlamıyla yerine getirilebilmesi sizlerin yardım ve destekleriyle olacaktır. Zamanla, yurt çapında bir çalışmaya girişilecektir. Böylece en az elli yıldanberi ihmal edilmiş, üniversitelerinde kürsüleri kurulmamış olan **Türk Folkloru** bilimsel bir görüşle kısa zamanda bilim âlemine bütün zenginliği ve parlaklığıyla sunulacaktır.

Bu çalışmalar sonunda Türk Milletinin her bakımdan zengin folkloru geniş, aydın topluluklara da intikal ettirecek ve gençliğimiz böylece dış kötü etkilerden kurtarılıp millî benliğine kavuşturulmuş olacaktır.

Bugün Batı Bilim âleminde, Türk Folkloru geniş çapta ilgi görmekte, üniversite kürsülerinde incelenmektedir. Bu çalışmalar sonunda, Batı âlemi Türk Medeniyeti ve gerçek Türk Kültürünün karakterini öğrenmek yolunda hızla ilerlemektedir.

En az elli - altmış yıldan beri yabancı bilginlerin incelemekte oldukları Türk Folklorunu bilimsel bir görüşle bir merkeze bağlamak düşüncesi, nihayet bu yıl Millî Eğitim Bakanlığının en başarılı işlerinden biri olarak yer almış ve Millî Folklor Enstitüsü bu maksatla kurulmuştur. Bu kuruluşta müzahir olan Sayın Millî Eğitim Bakanımız Orhan Deniz'e ve kuruluşta büyük emeği geçen Sayın Kültür Müsteşarı Adnan Ötüken'e kültür tarihimizde şerefli bir yer ayrılacaktır. Hepinizi saygıyla selâmlarken teşvik ve uyarmalarınızı beklerim.

Ayrıca huzurunuzda getirdiğimiz kanun tasarısı için sizlerin de, gerek idareci, gerek birer folklor bilgini olarak düşüncelerinizi ve tasvibinizi almak istedik. Yardımlarınızı esirgemeyeceğinizi umarak huzurunuzdan ayrılıyorum.

Soğuk algınlığından ileri gelen

**BÜTÜN
AĞRILARA
KARŞI**

GRİPİN

FAYDALIDIR

4 saat ara ile günde 3 adet alınabilir

Derneğinin yurttan ilk defa düzenlediği "Saz Şairleri Şenliği" ne, davet üzerine Enstitümüz Müdürü de katılmış ve gelecek için çok yararlı olacağını umduğumuz bu şenlikte mümessilimiz jüri başkanlığını yönetmiştir.

5 — İstanbul'da yıllardan beri bir Folklor Enstitüsü kurmayı amaç edinen "Türk Folklor Enstitüsü Kurma Derneği" nin yıllık kongresine Enstitü Müdürü de katılmıştır. Bu dernek "Millî Folklor Enstitüsü" nün kurulması ile amacına ulaştığı için son kongresinde adını "Türk Folklor Kurumu" olarak değiştirmiştir. Bu kurum ile sıkı işbirliği yapmaktayız. Çünkü, bu dernek benzeri kuruluşlar arasında ciddi ve bilimsel çalışmalarıyla gerçekten çok yararlı bir hizmet görmektedir.

6 — Enstitünün kuruluş protokolünde dışdaki Türklerin folklorunun da derlenme ve incelenmesi yer almış bulunmaktadır. Bu da gözönüne alınarak, dış Türk ülkelerinden göç etmiş olan ırkdaşlarımızın

kurdukları derneklerle de temas kurulmuştur. İleride yapılacak derleme çalışmalarında yardımlarını göreceğimiz bu derneklerin adlarını da anmak isterim :

Doğu Türkistan Cemiyeti, Kafkas, Kırım, Azerbaycan.

7 — Irak - Kerkük'te bulunan soydaşlarımızla da temas kurmağa çalışmaktayız. Bağdat ve Kerkük'te Türk kardeşlerimizin kurmuş oldukları Türkmen Kardeşlik Kulübü'nün değerli çalışmalarını yakından izlemekteyiz. Bu Türkmen Kardeşlik Kulübü'nün çıkardığı dergi ve kitaplarını kütüphanemizde toplamağa çalışmaktayız. Bağdat ve Kerkük'te yapılan kültür hareketlerinin başında bulunan soydaşlarımızla haberleşme halindeyiz.

8 — Bu yaz Eskişehir'de kurulan Nasreddin Hoca Derneğinin ilk toplantısına gidilmiş, kendileriyle işbirliği ve yardımlaşma konusunda anlaşmaya varılmıştır. Ayrıca yapılan bir toplantıda Enstitü'nün kuruluşu ve Nasreddin Hoca hakkında bir konferans verilmiştir.

9 — Halkevleri ile de geniş bir çalışma birliği kurma yolundayız.

10 — Kütüphaneler Genel Müdürlüğü ile anlaşarak Türkiye Kütüphanelerinde bulunan yazma cönk ve halk hikâyeleri kitaplarının mikrofilmleri aldırılarak Enstitü'de bir yazmalar arşivi kurma hazırlıkları yapılmaktadır.

11 — Folklor çalışmalarında varlığına büyük ihtiyaç duyulan "Folklor Bibliyografyası" ilk ele alınan konulardandır. Bunun için ön çalışmalara başlanmış, bu arada Nasreddin Hoca ile Yunus Emre, Karaca Oğlan ve benzeri büyük halk şairleri ile halk oyunları, halk müziği bibliyografyası hazırlıkları bitirilmiştir.

12 — Eski bir folklorcu Konya ve Mersin'den derlediği folklor malzeme dosyalarını Enstitü'ye armağan etmiştir. Bu dosyalardaki malzeme, özellikle masallar tasnif edilerek daktilo edilmiş ve basıma hazır duruma getirilmesine başlanmıştır.

13 — Ankara'da 1956 da kurulmuş olan "Türk Etnografya ve Folklor Derneği" ile de yakın işbirliğine gidilmiş, Enstitümüz salonunda yaptıkları yıllık kongrelerinde dernek tüzüğüne Enstitümüze yardım edilmesi bir madde olarak konmuştur.

Yukarıda kısaca arzedilen çalışmalar dar kadromuzla ve birkaç ay içinde yapı-

*1967 Yılı'nın
ilk çekilişinde*

BİR DEFADA

2
MİLYON

LİRA

**LÜKS APARTMAN DAİRELERİ
ÇOK ZENGİN
PARA İKRAMİYELERİ**

Apartman daireleri, kaliteli malzeme kullanılarak, en temiz işçilikle özel surette inşa edilmiş kaloriferli parke ve marley döşemeli tam konforlu ideal birer aile yuvasıdır.

Paranıza güven, yuvanızda huzur

AKBANK

(İlançılık : 7954 — 13)

Türk edebiyatını, musikisini, plâstik sanatlarını, seyirlik oyunlarını, balesini vb. yaratmakta en büyük güce sahip olduğunu, mi salleri ve canlı örnekleri ile izah etmişler ve dinleyiciler tarafından büyük ilgi görmüşlerdir.

Birinci gün, Halkevleri Genel Merkezi Folk Dans Toplulukları Halk oyunlarımızı oynamışlar, bu gösterilere, seminere katılan konuşmacı ve dinleyiciler de katılmışlardır. İkinci gün ise Halkevleri Yaylı Sazlar Orkestrası ve Halk Türküleri Korosu ayrı ayrı birer konser vermişlerdir.

Kapanış konuşmasını Halkevleri Genel Başkanı Senatör, Prof. Dr. Celâl Ertuğ yapmış, dinleyicileri Halkevlerle daha yakından ilgilenmeye çağırılmış, büyük tezahurat arasında sözlerine son vermiştir.

★

MİLLÎ FOLKLOR ENSTİTÜSÜ KURULUŞ KANUNU TASARISI ve HAZIRLIKLARI SEMİNERİ

Aralık 1966 ayı folklorumuzun ciddiyetle ele alınması bakımından verimli bir ay olmuştur. 22 aralık tarihinde Ankara'da Millî Kütüphane salonunda Millî Folklor Enstitüsü Kanunu'nun biran evvel çıkarılması için ikinci bir seminer yapılmıştır. Bu seminere daha evvelki seminerde davet edilen folkloristlerle ilk toplantıya çağırılmıyan halk kültürümüzle yakından ilgili otoriteler ve folklorumuza emek veren değerler de çağırılmıştır. Fiilen bundan altı ay kadar önce kurulan Enstitü bu suretle belli bir statüye kavuşmak için folklor alanında tanınmış değerleri bir araya toplamıştır. Millî Folklor Enstitüsü'nün kurulmasında büyük emeği olan Millî Eğitim Bakanı Orhan Dengiz ile aynı bakanlığın Kültür Müsteşarı Adnan Ötügen de Semineri başından sonuna kadar dikkat ve ilgi ile takip etmişlerdir.

Millî Kütüphane Konferans Salonunda yapılan Seminerde Enstitüsü Müdürü değerli folklorcu arkadaşımız Cahit Öztelli özetle aşağıdaki konuşmayı yaptıktan sonra, görüş ve fikir teatisine geçilmiş ve Kanun Tasarısı üzerinde durulmuştur.

Cahit Öztelli demiştir ki :

"Millî Eğitim Bakanının 16 haziran 1966 tarihli onayı ile Millî Folklor Enstitüsü kurulmuştur. Enstitümüz Bakanlığın Kültür

Müsteşarlığına bağlı müstakil bir müdürlüktür.

Bakanın onayından önce 30 nisan 1966 günü Kültür Müsteşarlığının teşebbüsü ile toplanan yirmi kişilik bir uzmanlar kurulu ilk protokolu hazırlamıştır. Bu protokolda kuruluş, amaç ve teşkilât için yapılan teklifler Kültür Müsteşarlığınca yerinde görülmüş ve Bakanlık Yüksek Makamına arz edilerek gerekli onay alınmıştır. (*)

Kısa zamanda yapılan işleri kısaca arz ediyorum :

1 — Temmuz ayı içinde İstanbul, Ankara, Bursa ve Yozgat illerimizden Millî Halk Oyunları kuruluşlarıyla temasa geçilerek (220 kişilik) bir topluluk Ankara'da üç gece Selim Sırrı Tarcan Spor Salonunda on bin kişiye gösterilerde bulunmuştur.

2 — İlk iş olarak "Folklor İhtisas Kütüphanesi" kurma yolu aranmış ve muhtelif resmî, özel teşekküllere ve kimselere başvurularak kısa zamanda bin beş yüze yakın kitap, dergi koleksiyonları, albüm ve resim temin edilmiştir.

3 — Yurdun değişik yerlerinde kurulmuş sekiz folklor derneği ile temasa geçilmiş, karşılıklı yardımlaşma üzerinde anlaşmaya varılmıştır.

4 — Bu cümleden olarak Konya Turizm

(*) Bu protokol 202 No. lu ve Mayıs 1966 tarihli sayımızda aynen yayınlanmıştır.

(Basın : 23294 — 5)

Toplum Kalkınmasında Halkevleri

VE MİLLÎ FOLKLOR ENSTİTÜSÜ SEMİNERLERİ

Yazan : Bora HİNÇER

Halkevleri Genel Merkezi tarafından aralık ayının 10 - 11. günlerinde Ankara'da düzenlenen "Toplum Kalkınması Hamlemizde Halkevleri Semineri", büyük bir ilgi görmüştür.

Seminer, 10 aralık 1966 cumartesi günü saat 10 da Kız Teknik Yüksek Öğretmen Okulu Konferans Salonunda başlamış, Oturum Başkanlığını Köy İşleri Bakanı Sabit Osman Avcı, Başkan Vekilliğini Başbakanlık müsteşarı şair Munis Faik Ozansoy yapmıştır. Ozansoy, önce toplantıya katılmıyan Başbakan'ın açış konuşmasını okumuş, bunu takiben Millî Eğitim Bakanı Orhan Dengiz ile Halkevleri Genel Başkanı

ları açılmış, dal dal olmuş... Oduncunun karısı birim birim toplamış bunları; kocası da doldurmuş bir zembile, tutmuş yolları; umut dünyası buya !

Az gitmiş, uz gitmiş; çayır çimen geçerek, soğuk sular içerek dere, tepe düz gitmiş ve günlerden bir gün o memlekete girmiş. Sarayın önünden geçerken de :

"Bir göze bir gül... Buram buram tüten gül" diye bağırmaya başlamış.

Meğer kocakarı melek kızın iki gözünü iki fincanda saklıyormuş. Hemen getirip vermiş ve yerine iki demet gül almış. Olacak olur ya bunu da padişah oğlu görmüş ve ihtiyarın ardına düşmüş. İhtiyar gitmiş, o gitmiş ihtiyar gitmiş, o gitmiş; derken ihtiyar bir eve girmiş, o da girmiş.

İhtiyar bismillah deyip gözbebeklerini yerine koymuş. Melek kızın gözleri açılıp başlamış sevinç yaşları dökmeğe. Her damla yaş bir inci olmuş yüzünde.. Şehzade sevincinden deli divane olası gelmiş ve hemen alıp sarayına götürmüş melek kızı. Olanı biteni, melek kızın başından geçeni duyunca kocakarı ile kızına dönüp "kırk katır mı istersiniz, kırk satır mı?" diye sormuş. Ana-kız kırk katırın kuyruğuna bağlanmış. Öteyandan da davullar vurmuş; kırk gün, kırk gece toy düğün etmişler. Şehzade ile melek kız da ermişler muradına. Gökten üç elma daha düştü. Kimin ne muradı varsa onun başına..

Prof. Dr. Celâl Ertuğ da birer konuşma yapmışlardır.

Saat 11 de başlayan II. Oturumu Başkan olarak Orhan Dengiz, Yönetici olarak Prof. Dr. Ertuğ idare etmişler ve "**Kalkınma Hamlemizde İnsan Gücü Eğitimi ve Halkevlerinin Bu Alandaki Görevi**" konusu ele alınmıştır. Bu bölümde Munis Faik Ozansoy, Leylâ Sayar, Nejat Yüzbaşıoğlu, Prof. Dr. Tahsin Banguoğlu, Prof. Osman Turan, Kur. Alb. Remzi Kalaycıoğlu, Dr. Turhan Oğuzkan ve Ülkü Üner konuşmuşlardır.

Aynı gün saat 15 de III. Oturumda Başkanlığı Munis Faik Ozansoy, Yöneticiliği de Aydın Senatörü İsmet Sezgin yapmıştır. Oturuma konuşmacı olarak Tezer Taşkıran, İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu, İlhami Ertem, Müjgan Cunbur, Selâhattin Aslankorkut, Halim Baki Kunter ve Kenan Sürgit katılmışlar ve "**Halkevlerinin görevlerini daha yaygın ve daha iyi yapabilmesi için alınması gerekli tedbirler (Reorganizasyon)**" konusu üzerinde durmuşlardır.

Seminerin ikinci günü, yine aynı salonda 11 aralık saat 10 da Ankara Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Cumhur Ferman'ın başkanlığında açılmıştır. Bu IV. Oturum Prof. Dr. Suat Sinanoğlu'nun "**Atatürkçülüğün gerçek anlamı ile halk kitlelerine tanıtılması**" mevzuunda verdiği bir konferansla başlamış ve aynı konu üzerinde Prof. Orhan Oğuz, Hıfızrahman Raşit Öymen, Prof. Yusuf Ziya Binatlı, Muhlis Fer ve Doç. Hamza Eroğlu düşünüş ve görüşlerini açıklamışlardır.

Saat 15 de V. Oturum açılmış ve Oturum Başkanlığını Prof. Banguoğlu yapmıştır. Konuşmaları Ahmet Kutsi Tecer ile C. Memduh Altar idare etmişlerdir. Konuşmalara Dr Hamit Zübeyr Koşay, Cahit Öztelli, Senatör İskender Cenap Ege, İhsan Hınçer, Şerif Baykurt, Muammer Sun, Aziz Özçelik ve Özcan Tamer iştirâk etmişlerdir. Bu sonuncu bölümde "**Halkevlerinin millî sanat ve kültür yönündeki görevi ve millî kültür gelişmesinde folklorun önemi**" üzerinde durulmuştur. Konuşmacılar, folklorun, millî kültür olarak sanatkarın yeni

Bir Varmış, Bir Yokmuş :

Bir Göze, Bir Gül

Yazan : Eflâtun Cem GÜNEY

Bir varmış, bir yokmuş. Bir kocakarının iki kızı varmış. Biri öz, biri üvey. Üvey kızının güldükçe güller açılırmış yüzünde, ağladıkça inciler saçılırmış gözünde. Bunu bir padişah oğlu duymuş, gönülden vurulmuş. Toy düğün etmek için çağırmış. Üvey ana, şehzadenin gönderdiği altın tekerlekli araba ile götürürken, bir tuzak kurmuş kafasında üvey kızın yerine kendi kızını vermek için..

Yola çıkmadan her şeyi hesap, kitap etmiş; çörekler yapmış, yarısı yağlı, yüzlü, yarısı da tuzlu mu dedin, tuzlu... kendi kızına yağlı, yüzlü çöreklerden vermiş, melek kıza da tuzlusundan!

Acıkan yanağından, susayan dudağından belli olur derler; melek kızın dili, dudağı kurumuş :

"Aman nine, bir su!" demiş; kocakarı bir yudum su vermiş: Bir daha istemiş, bir daha vermiş; derken, bir daha istemez mi! Kocakarının alınının derisi çatlamış bir ke-re, utanıp sıkılacak değil ya :

"Kızım, demiş; Allahın çölü bu; su yok; şunun şurasında iki yudum kaldı; bunun biri benim payım, biri de kızımın.. Bunu da sana içirip de biz mi ölelim susuzluktan? Kul ne der, Allah ne der buna! İlle bir yudum daha istiyorsan, eğri oturup doğru konuşalım :Eğer bir gözünü bana verirsen, ben de kendi payımı sana veririm, ölecek-sen ben ölürüm senin yerine!"

Deyince, melek kız, bir gözünü verip bir yudum daha içmiş ama, kanmamış. Dili dışarı düşüp de bir daha eline, eteğine sarılınca, kocakarıdaki yüz, yüz değil ki, mısıra çarık olur, kızarıp bozacak değil ya :

"Kızım, demiş; lâmu cimi yok; öteki gözünü de çıkarıp verirsen, ben de kızımın payını veririm sana; ölürse, o ölsün, senin yerine!"

Bu söz üstüne melek kız bir göz ucu ile tepeden tırnağa süzmüş onları; niyetlerini yüzlerinden okuduktan sonra, boynunu büküp o gözünü de vermiş. Bir yudum daha içmiş, içmemiş kendinden geçmiş..

Tahtirevan dediğin gelin arabası bir kapalı kutu; içinde neler döndüğünü deve ne bilir, deveci ne bilir.. Melek kızın allı, pullu gelinliklerini soyup, kendi kızının es-

ki püsküllerini giydirmiş ve devecinin bir kör tarafına getirip iki çalı arasına bırakmış onu..

Bir gün bir oduncu baba dağları yüklemiş de dönüyormuş. Bir çalı dibinde, bir karaltı ilişmiş gözüne; bir de eğilip bakmış ki ne baksın, iki gözü, iki kan çanağı, bir kız; dünyasından geçmiş, aygın baygın yatıyor! Hemen sırtındakini yere vurup kolları arasına almış ve ağrıtıp, incitmeden götürmüş :

"Al hatuncuğum; dâr-ı dünyada bir evlât istemiyor muydun? Öyle vermeyen Allah, böyle verdi işte.. Peri mi desem, melek mi desem, ne desem!"

Deyip karısının kucağına vermiş. Kendi de, otun, dilinden anladığı için, göz otu kaynatıp gözlerini silmiş ama, çırası sönesiceler, gözlerinin çırasını söndürmüş bir kere, gayri bakıp görebilir mi? Neden sonra, ayılır gibi olunca, kendini bir karanlık dünyada bulup "Neredeyim ben, neredeyim?" diye inlemiş. Kana, cana geldiğini görünce oduncunun karısı :

"Korkma kızım, korkulacak yerde değil; ana, baba ocağındasın. Seni bu hallere kim koydu böyle? Hangi kuruyasıca el gözlerini oydu böyle?"

Deyince, melek kız için çekmiş :

"Sorma anam, sorma; insan demeğe insanın dili varmıyor, dünyası zindan olasıcalar, dünyamı zindan etti."

Deyip de, başına gelenleri bir bir sayıp dökünce, oduncu baba ile karısı vurulmuşa dönüp :

"Buna sebep olanlar sürüm sürüm sürünsün; gözlerinin elifi sönsün de, telleri, pulları üstlerine dökülsün!"

Diye, öyle bir beddua etmişler, öyle bir beddua etmişler ki, bir gün olur yerini bulursa, vay hallerine!

O günden sonra melek kızın üstüne titremişler, gözlerinin bebeği gibi; melek kız da onların dal omuzlarına dayanmış, elinin değneği gibi... Böylece günler, aylar dolmuş, derken kara kış gelip çatmış.

Bir akşam ocak başında oturmuş da deden tepeden konuşuyorlarmış, bir ara neye güldü ise, gülmüş melek kız. Hemencecik yanakları kızarmış, al al olmuş; konca-